

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Факультет іноземної та слов'янської філології
Кафедра української мови і літератури

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА:
СИНТАКСИС СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ**

Методичні рекомендації для студентів 4 курсу

014 Середня освіта (Українська мова і література)
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Суми
Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка
2021

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Факультет іноземної та слов'янської філології
Кафедра української мови і літератури

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА:
СИНТАКСИС СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ**

Методичні рекомендації для студентів 4 курсу

014 Середня освіта (Українська мова і література)
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Суми
Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка
2021

УДК 811. 161.2`367.335(072.057.875)
С 89

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету іноземної та слов'янської філології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 5 від 24 листопада 2020 року)

Упорядник:

Герман Вікторія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Рецензенти:

В. А. Василенко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

О. М. Рудь, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Герман В. Сучасна українська літературна мова: синтаксис простого і простого ускладненого речень: методичні рекомендації для студентів 4 курсу спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 68 с.

Пропоновані методичні рекомендації містять робочу навчальну програму, завдання для аудиторних занять, самостійних і контрольних робіт, тести, схеми й зразки синтаксичного аналізу та ін. з розділу сучасної української літературної мови «синтаксис складного речення».

Матеріали видання адресовані викладачам, студентам філологічних факультетів, учителям української мови тощо.

УДК811. 161.2`367.335(072.057.875)

Герман В.В., 2021
Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021

ЗМІСТ

Передмова

Опис навчальної дисципліни

Методи, методики й технології навчання. Інструменти, обладнання й програмне забезпечення

Компетентності

Програмні результати навчання

Критерії і методи оцінювання результатів навчання. Розподіл балів. Засоби діагностики

Програма початкової дисципліни «Сучасна українська літературна мова: синтаксис складного речення»

Структура навчальної дисципліни

Методичні матеріали до практичних занять, самостійних і контрольних робіт

Схеми й зразки синтаксичного аналізу

Рекомендовані джерела інформації

ПЕРЕДМОВА

Метою курсу «Сучасна українська літературна мова» (синтаксис складного речення) є формування у здобувачів поглибленого розуміння базових категорій сучасної синтаксичної теорії, її концептуальних парадигм і персоналій; теоретичне й практичне утвердження загальновизнаних диференційних ознак синтаксичних одиниць, зокрема синтаксису складного речення.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є синтаксис складного речення, а саме: складне речення як синтаксична конструкція в різних аспектах; парадигма складного речення; типологія синтаксичних зв'язків у складному реченні; засоби вираження семантико-синтаксичних відношень; складносурядні, складнопідрядні, безсполучникові речення, багатокomпонентні речення, складні синтаксичні конструкції, складні синтаксичні цілі, період тощо; проблемні питання синтаксису складного речення.

Завдання курсу – *поглибити* теоретичні знання здобувачів через аналіз і узагальнення сучасних концепцій синтаксису складного речення, типології складних речень і принципів їх класифікації; сформувати навички системної характеристики основних типів складних речень, складних синтаксичних конструкцій і складних синтаксичних цілих; *сприяти* вдосконаленню практичних навичок і вмінь виконувати синтаксичний аналіз складного речення; *дослідити* семантико-синтаксичні відношення між його компонентами і засоби їх вираження, користуючись сучасною методикою; *розрізняти* складне речення, складну синтаксичну конструкцію і складне синтаксичне ціле; *формувати* в студентів свідоме розуміння синтаксичних і пунктуаційних норм сучасної української літературної мови норм.

Регіональний аспект. Під час вивчення курсу пропонуються творчі завдання, тренувальні вправи, завдання для самостійних і контрольних робіт на матеріалі текстів письменників, академічної спільноти, культурних і громадських діячів Сумщини.

Академічна доброчесність. Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає: дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; надання достовірної інформації про результати власної навчальної, наукової, творчої діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації; самостійне виконання завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей).

Передумови для вивчення дисципліни. Зв'язки з теоретичними та спеціальними теоретичними курсами загального фундаментального та професійного циклу: морфологія, історична граматики, діалектологія, культура української мови, стилістика, фахова українська мова, вступ до мовознавства, методика навчання української мови.

Пропоновані методичні рекомендації містять усі необхідні матеріали для успішного практичного опанування курсу: робочу навчальну програму, завдання для аудиторних занять і самостійної роботи, комплексну контрольну роботу, тести, схеми й зразки синтаксичного аналізу та ін.

Матеріали видання пропонуємо викладачам, студентам філологічних факультетів, учителям української мови тощо.

Опис навчальної дисципліни

I СЕМЕСТР

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2	бакалавр	Обов’язкова	
		Рік підготовки:	
		4-й	4-й
		Семестр	
7-й		7-й	
Лекції			
18 год.		4 год.	
Практичні, семінарські			
20 год.		6 год.	
Лабораторні			
Самостійна робота			
20 год.		48 год.	
Консультації:			
2 год.		2 год.	
Вид контролю: ЗАЛІК			
Загальна кількість годин - 60			

II СЕМЕСТР

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	бакалавр	Обов’язкова	
		Рік підготовки:	
		4-й	4-й
		Семестр	
8-й		8-й	
Лекції			
20 год.		6 год.	
Практичні, семінарські			
22 год.		4 год.	
Лабораторні			
Самостійна робота			
48 год.		80 год.	
Консультації:			
Загальна кількість годин - 90			Вид контролю: іспит

Методи, методики й технології навчання.

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Методи навчання. Інформаційний (лекція, розповідь, бесіда, консультація, самостійна робота), пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний (проблемна лекція, практичні вправи аналітичного змісту, самостійна робота), частково-пошуковий, дослідницький (індивідуальна робота, реферат, творчі завдання).

Методики та технології навчання: теоретико-інформаційні (усний виклад, бесіда, розповідь, пояснення, обговорення, дискусія, консультування), практико-операційні (вправи, алгоритми, експерименти), пошуково-творчі (мозкова атака, творчий діалог, аналіз ситуацій), самостійна робота (виконання тестів, вправ), контрольно-оцінювальні (виступ, контрольна робота).

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення. Конспекти лекцій.

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи. Контрольні завдання для проведення проміжного контролю; комплексна контрольна робота. Навчально-методичні й навчальні посібники викладача. Мультимедійні презентації.

Компетентності

Інтегральна

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі й практичні проблеми в галузі середньої освіти, що передбачає застосування теорій та методів освітніх наук і характеризується комплексністю й невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу в основній (базовій) середній школі.

Загальні

ЗК 1. Знання та розуміння специфіки предметної галузі, базових філологічних понять, усвідомлення особливостей професійної діяльності.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області та її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.

ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою усно і письмово.

ЗК 7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 8. Здатність застосовувати інформаційно-комунікативні технології.

ЗК-9. Здатність діяти на основі принципів професійної етики, дотримуватися правил академічної доброчесності.

Професійні

ПК 6. Здатність використовувати досягнення сучасної науки галузях мовознавства і літературознавства в практиці навчання української мови і літератури в закладах загальної середньої освіти (рівень базової середньої освіти).

ПК 7. Здатність адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової та міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах.

ПК 8. Здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах, володіти методикою розвитку зв'язного мовлення учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт.

ПК 10. Здатність застосовувати у власній практичній діяльності сучасні підходи (особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) до викладання української мови і літератури, на підставі передового українського й міжнародного досвіду.

ПК 12. Здатність взаємодіяти зі спільнотами (на місцевому, регіональному, національному, європейському й глобальному рівнях) для розвитку професійних знань і фахових компетентностей, використання практичного досвіду й мовно-літературного контексту для реалізації цілей освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Програмні результати

Знання	ПРЗ 2 ПРЗ 4	Програмні результати навчання, визначені ООП ПРЗ 2. Знає та розуміє принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми навчання предмета в закладах загальної середньої освіти (рівень базової середньої освіти). ПРЗ 4. Знає сучасні філологічні й дидактичні засади навчання української мови і літератури, мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності. <i>А також знає:</i> сучасні концепції синтаксису складного речення; проблему об'єктів синтаксису, ієрархію синтаксичних одиниць, базові поняття синтаксису, синтаксичні категорії; найважливіші праці з синтаксису у слов'янському та вітчизняному мовознавстві;
---------------	------------------------	--

<p>Уміння</p>	<p>ПРУ 3 ПРУ 8 ПРУ 9 ПРУ 11 ПРУ 12</p>	<p>проблемні питання синтаксису складного речення; типологію складних речень (ССР, СПР, БСР, багатокomпонентних структур тощо), принципи їх класифікації, основні засоби вираження синтаксичних відношень та засоби зв'язку; проблемні питання синтаксичного аналізу.</p> <p>ПРУ 3. Уміє працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні технології.</p> <p>ПРУ 8. Пояснює особливості розвитку української мови та літератури, специфіку розвитку літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів, твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою, порівнює мовні й літературні факти, явища, узагальнює, визначає їхні подібності й відмінності, фахово оперує українознавчими поняттями.</p> <p>ПРУ 9. Володіє комунікативною компетентністю з української мови (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти), здатний удосконалювати й підвищувати власний компетентнісний рівень у вітчизняному та міжнародному контексті.</p> <p>ПРУ 11. Розрізняє епохи (періоди), напрями, течії, жанри, стилі української літератури за їх сутнісними характеристиками й на тлі світового письменства; використовує гуманістичний потенціал української мови і літератури для формування духовного світу юного покоління громадян України.</p> <p>ПРУ 12. Знає, розуміє і демонструє здатність реалізувати теоретичні й методичні засади навчання української мови і літератури для виконання освітньої програми в базовій середній школі.</p> <p><i>А також уміє:</i> аналізувати наукову літературу з проблем синтаксису складного речення; виявляти й аналізувати новітні явища і тенденції в сучасному синтаксисі, вивчаючи досвід найважливіших філологічних вітчизняних і зарубіжних наукових шкіл; оперувати сучасним категоріально-термінологічним апаратом синтаксичної науки; знання найважливіших філологічних вітчизняних і зарубіжних наукових шкіл; проводити дослідження в галузі синтаксису на належному рівні;</p>
----------------------	---	---

Комунікація	ПРК 1 ПРК 2 ПРУ 3	<p>розрізняти складне речення, складну синтаксичну конструкцію і складне синтаксичне ціле; виконувати синтаксичний аналіз складного речення, з'ясовувати семантико-синтаксичні відношення між компонентами і засоби їх вираження, користуючись загальною методикою аналізу речень.</p> <p>ПРК 1. Володіє основами професійної мовленнєвої культури при вивченні української мови і літератури. ПРК 2. Здатний використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах, володіє методикою розвитку зв'язного мовлення учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт. ПРК 3. Ефективно спілкується в колективі, науково-навчальній, соціально-культурній та офіційно-ділових сферах; виступає перед аудиторією, бере участь у дискусіях, обстоює власну думку (позицію), дотримується культури поведінки й мовленнєвого спілкування. <i>А також:</i> підготовлений для фахової комунікації із представниками наукових кіл; використовувати набуті знання під час наукових виступів, ведення дискусій з проблемних питань синтаксису.</p>
Автономія	ПРА 1 ПРА 2	<p>ПРА 1. Усвідомлює соціальну значущість майбутньої професії, сформованість мотивації до здійснення професійної діяльності. ПРА 2. Навчається впродовж життя і вдосконалює з високим рівнем автономності набути під час навчання кваліфікацію.</p>

Критерії і методи оцінювання результатів навчання. Розподіл балів

Критерії оцінювання

Кількість балів за всі види навчальної діяльності	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	<p>Знання: здобувач засвідчує фундаментальні, різнобічні, системні знання будови української мови, синтаксичної системи української літературної мови, різнорівневих особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; виявляє глибокі знання мовної системи, усвідомлено їх застосовує під час коментування, пояснення мовних явищ та фактів; з'ясовує причинно-наслідкові зв'язки у виявленні мовних закономірностей та законів; самостійно здобуває знання, опрацьовуючи основну і додаткову літературу; використовує знання під час розв'язання</p>

	<p>пізнавальних завдань; володіє знаннями, здобутими у ході виконання самостійної роботи; володіє інформацією про найновіші досягнення у лінгвістичній галузі, вміє застосувати її для розв'язання практичних завдань. <i>Уміння</i>: виконує вправи найвищої складності, виявляючи уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, аргументує власні дії, подає поширені коментарі до лінгвістичних явищ, не припускаючись помилок; спирається на знання різних концепцій та підходів до тлумачення мовних фактів і закономірностей; здатен запропонувати власні шляхи і способи розв'язання лінгвістичних задач.</p> <p>Здобувач дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i>.</p>
82 - 89	<p><i>Знання</i>: здобувач засвідчує повною мірою знання будови української мови, синтаксичної системи української літературної мови, різномірних особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; виявляє глибокі знання мовної системи, усвідомлено їх застосовує під час коментування, пояснення мовних явищ та фактів; з'ясовує причинно-наслідкові зв'язки у виявленні мовних закономірностей та законів; самостійно здобуває знання, опрацьовуючи основну і додаткову літературу; використовує знання під час розв'язання пізнавальних завдань. <i>Уміння</i>: виконує вправи найвищої складності, виявляючи уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, аргументує власні дії, подає поширені коментарі до лінгвістичних явищ, не припускаючись помилок.</p> <p>Здобувач дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i>.</p>
74 - 81	<p><i>Знання</i>: здобувач на належному рівні засвідчує знання будови української мови, синтаксичної системи української літературної мови, різномірних особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; володіє основним теоретичним матеріалом: знання засвідчують оволодіння основною навчально-науковою літературою, але не виявляють ознайомлення з додатковою літературою; демонструє широку лінгвістичну компетенцію, але не завжди її достатньо для пояснення причинно-наслідкових зв'язків у мовній системі. <i>Уміння</i>: виконує основні види практичних завдань, але не завжди правильно пояснює власні дії; виконує дії класифікаційного характеру, але допускає мовленнєві помилки в оформленні класифікаційних жанрів; не може пояснити вияву всіх лінгвістичних закономірностей; аналізує мовні явища, припускаючись поодиноких помилок.</p> <p>Здобувач дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i>.</p>
64 - 73	<p><i>Знання</i>: здобувач засвідчує задовільні знання будови української мови, синтаксичної системи української літературної мови, різномірних особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; має фрагментарний, не завжди усвідомлений характер засвоєної інформації; наводить приклади з лекцій та підручників, не завжди може запропонувати власні приклади; не застосовує знання у нових умовах або слабо орієнтується в тому, як їх застосувати; у процесі коментування спирається лише на знання, здобуті під час колективної роботи; не здатен до креативності. <i>Уміння</i>: виконує основні вправи, виявляючи уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, але виконує дії лише за аналогією; коментує мовні явища,</p>

	але припускається помилок; у мовленні наявні деякі недоліки; тяжіє до творчого розв'язання лінгвістичних задач. Здобувач дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i> .
60 - 63	<i>Знання:</i> здобувач засвідчує достатні знання будови української мови, синтаксичної системи української літературної мови, різноманітних особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; має фрагментарний, не завжди усвідомлений характер засвоєної інформації; наводить приклади з лекцій та підручників, не застосовує знання у нових умовах; у процесі коментування спирається лише на знання, здобуті під час колективної роботи. <i>Уміння:</i> виконує основні вправи, виявляючи уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, але виконує дії лише за аналогією; коментує мовні явища, але припускається помилок; у мовленні наявні недоліки. Здобувач у цілому дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i> .
35-59	<i>Знання:</i> здобувач засвідчує слабкі знання будови української мови, синтаксичної системи української літературної мови, різноманітних особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; слабо володіє теоретичним матеріалом, що зумовлено недостатнім опрацюванням навчально-наукової літератури: не володіє термінологією, помиляється у процесі формування визначень, не може навести приклади. <i>Уміння:</i> відчуває труднощі під час виконання простих вправ; допускає помилки у виявленні мовних одиниць, визначенні їх структури, семантики та функцій; помиляється у визначенні категоріальних властивостей.
1 - 34	<i>Знання:</i> здобувач не засвідчує знання будови української мови, стилістичної системи української літературної мови, різноманітних особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; не володіє теоретичним матеріалом, що зумовлено недостатнім опрацюванням навчально-наукової літератури: не володіє термінологією, помиляється у процесі формулювання визначень, не може навести приклади; не обізнаний з науково-довідковою літературою. <i>Уміння:</i> відчуває труднощі під час виконання простих вправ; допускає помилки у виявленні мовних одиниць, визначенні їх структури, семантики та функцій; не вміє застосовувати теоретичні положення у розв'язанні завдань.

Методи оцінювання

Оцінювання навчальних досягнень студентів здійснюється за системою ЄКТС та національною шкалою оцінювання. Накопичувальна бально-рейтингова система передбачає оцінювання компетентностей, передбачених освітньо-професійною програмою, за всі види аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності: активна робота під час лекції, виступ на занятті, контрольна робота, тестування, поточний і

підсумковий контроль, індивідуальна навчально-дослідна робота, неформальне навчання тощо.

Розподіл балів

I СЕМЕСТР (ЗАЛІК)

Поточний контроль												Разом	Сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2									
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Контр.	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4	Т 2.5	Т 2.6	Конс.	Лекці ї		76
Поточний контроль													
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	8	18		
Контроль самостійної роботи												24	
2		3		3		2				ІНДЗ 14			

II СЕМЕСТР (ІСПИТ)

Поточний контроль										Разом	Сума	Підсумко вий (екз.)	Загаль на сума
РОЗДІЛ 1					РОЗДІЛ 2								
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 1.4	Контр.	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Контр.	Лекції	46	75	25	100
Поточний контроль													
3	3	3	9	3	6	3	3	3	10				
Контроль самостійної роботи										29			
4			5			4	4		ІНДЗ 12				

* За бажанням студента можуть враховуватися результати навчання у **неформальній освіті** (відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у СумДПУ імені А. С. Макаренка); зокрема: участь в олімпіаді – 14 / 12 балів; участь у тренінгу, вебінарі, майстер-класі з питань синтаксису – 5 / 3 бали.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	

64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

**Програма навчальної дисципліни
«Сучасна українська літературна мова:
синтаксис складного речення»**

1 СЕМЕСТР

Розділ 1. Загальна характеристика складного речення

Тема 1.1. Проблеми дослідження складного речення. Розвиток учення про складне речення в українському і зарубіжному мовознавстві. Поняття про складне речення як семантико-синтаксичну та інтонаційну єдність. Диференційні ознаки складного речення. Комунікативна організація складного речення. Співвідношення комунікативної організації складного речення з формально-синтаксичною й семантико-синтаксичною. Складне речення і об'єднання речень.

Тема 1.2. Типологія складного речення. Принципи класифікації складних речень. Перехідні випадки між сурядністю і підрядністю.

Тема 1.3. Семантико-синтаксичні відношення між компонентами складного речення.

Тема 1.4. Засоби вираження відношень між частинами складного речення (сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок розташування предикативних частин, лексичні засоби, видо-часові й способові форми дієслів-присудків тощо).

Розділ 2. Складносурядне речення

Тема 2.1. Загальна характеристика і структура складносурядних речень. Розвиток учення про складносурядне речення в українському і зарубіжному мовознавстві. Ізоморфізм складносурядних речень і простих речень, ускладнених однорідними членами

Тема 2.2. Складносурядні речення з відкритою (незамкненою) і закритою (замкненою) будовою.

Тема 2.3. Типологія складносурядних речень за семантико-синтаксичними відношеннями та особливостями засобів зв'язку. Синтаксичні відношення між компонентами складносурядних речень: єднальні (власне єднальні й невластиві єднальні), зіставні (розподільно-зіставні, зіставно-наслідкові), протиставні (власне протиставні, протиставно-обмежувальні, протиставно-допустові, протиставно-компенсувальні), розділові (виключення, чергування), приєднувальні, градаційні, пояснювальні. Проблема розмежування протиставлення і зіставлення. Семантичні й асемантичні сполучники в складносурядному реченні.

Розділ 3. Загальна характеристика складнопідрядного речення. Складнопідрядні речення нерозчленованої структури

Тема 3.1. Загальна характеристика складнопідрядного речення. Розвиток учення про складнопідрядне речення в українському і зарубіжному мовознавстві.

Тема 3.2. Структурні особливості складнопідрядного речення. Головний і підрядний компоненти складнопідрядного речення.

Тема 3.3. Принципи класифікації складнопідрядних речень (логіко-граматичний, формально-граматичний, структурно-семантичний). Структурно-семантичні типи складнопідрядних речень (розчленованої і нерозчленованої структури).

Тема 3.4. Складнопідрядні речення нерозчленованої структури: складнопідрядні означальні (власне означальні; означально-поширювальні; займенниково-співвідносні) і складнопідрядні з'ясувальні речення; їх семантичні групи.

Розділ 4. Складнопідрядні речення розчленованої структури

Тема 4.1. Поняття про складнопідрядні речення розчленованої структури. Типи складнопідрядних речень розчленованої структури.

Тема 4.2. Складнопідрядні часу. Типи часових відношень (одночасності, послідовності та ін.).

Тема 4.3. Складнопідрядні умови. Реальні й ірреальні умовні відношення.

Тема 4.4. Складнопідрядні причини. Власне причинові і невластне причинові відношення.

Тема 4.5. Складнопідрядні мети. Власне цільові і невластне цільові відношення.

Тема 4.6. Складнопідрядні допустові. Власне допустові і невластне допустові відношення.

Тема 4.7. Складнопідрядні місця.

Тема 4.8. Складнопідрядні наслідкові.

Тема 4.9. Складнопідрядні способу, міри і ступеня дії. Складнопідрядні порівняльні. Вірогідне та невірогідне порівняння. Розрізнення порівняльних речень і порівняльних зворотів.

Тема 4.10. Складнопідрядні зіставлявальні.

Тема 4.11.. Складнопідрядні супровідні.

Розділ 5. Безсполучникове складне речення

Тема 5.1. Поняття про безсполучникове складне речення. Розвиток учення про безсполучникове складне речення в українському і зарубіжному мовознавстві. Диференційні ознаки безсполучникових складних речень.

Тема 5.2. Різні підходи вчених до класифікації безсполучникових складних речень. Засоби зв'язку в безсполучниковому складному реченні.

Тема 5.3. Структурно-семантичні різновиди безсполучникових складних речень за характером відношень між предикативними частинами. Безсполучникові речення з однотипними частинами (зі значенням перелічування, зіставлення і протиставлення). Безсполучникові речення з різнотипними частинами (з'ясувальні,

часові, причинові, умовні, наслідкові, допустові, цільові, пояснювальні відношення, зі значенням міри, ступеня та обґрунтування).

II СЕМЕСТР

Розділ 1. Багатокомпонентні складні речення

Тема 1.1. Поняття про багатокомпонентне складне речення. Дискусійні підходи вчених до розрізнення багатокомпонентного складного речення й складної синтаксичної конструкції.

Тема 1.2. Безсполучникові багатокомпонентні речення з однотипними та різнотипними частинами.

Тема 1.3. Складносурядні багатокомпонентні речення з однотипними та різнотипними частинами.

Тема 1.4. Складнопідрядні багатокомпонентні речення: а) з однорідною супідрядністю; б) з неоднорідною супідрядністю; в) з послідовною супідрядністю; г) змішаного типу: поєднання однорідної та неоднорідної супідрядності; поєднання послідовної підрядності та супідрядності.

Розділ 2. Складні синтаксичні конструкції

Тема 2.1. Поняття про складні синтаксичні конструкції (багатокомпонентні складні речення з різними типами зв'язку). Історія виникнення та розвитку вчення про складні синтаксичні конструкції. Диференційні ознаки складних синтаксичних конструкцій.

Тема 2.2. Складні синтаксичні конструкції з сурядним зв'язком між компонентами і підрядним усередині компонентів.

Тема 2.3. Складні синтаксичні конструкції з безсполучниковим зв'язком між компонентами і підрядним усередині компонентів.

Тема 2.4. Складні синтаксичні конструкції з безсполучниковим і сурядним зв'язком між компонентами і підрядним між предикативними одиницями в середині компонентів.

Тема 2.5. Складні синтаксичні конструкції з безсполучниковим зв'язком між компонентами і сурядним усередині компонентів (або навпаки).

Тема 2.6. Складні синтаксичні конструкції з безсполучниковим зв'язком між компонентами і змішаним між предикативними одиницями.

Розділ 3. Складне синтаксичне ціле. Період.

Тема 3.1. Складні форми організації мовлення. Поняття про складне синтаксичне ціле (надфразну єдність). Засоби зв'язку між компонентами складного синтаксичного цілого. Композиційно-тематичне членування складного синтаксичного цілого. Структурні типи складного синтаксичного цілого: складне синтаксичне ціле з ланцюговим зв'язком компонентів; складне синтаксичне ціле з паралельним зв'язком компонентів та ін.

Тема 3.2. Період. Поняття про період як складну синтаксичну конструкцію. Основні ознаки, особливості змісту та будови періоду. Засоби граматичного зв'язку

в періоді. Різновиди періодів: незамкнений (обернений) період; обірваний період; обрамлений період.

РОЗДІЛ 4. Конструкції з чужим мовленням.

Пряма і непряма мова. Невласне пряма мова. Діалог. Цитата.

РОЗДІЛ 5. Пунктуація.

ТЕМА 5.1. Виникнення і розвиток української пунктуації. Принципи української пунктуації (структурно-синтаксичний, семантичний, інтонаційний).

ТЕМА 5.2. Система і функції розділових знаків:

- Розділові знаки в кінці речення.
- Розділові знаки в простому неускладненому реченні.
- Розділові знаки в простому реченні, ускладненому однорідними членами.
- Розділові знаки в простому реченні, ускладненому відокремленими додатками і обставинами.
- Розділові знаки в простому реченні, ускладненому відокремленими означеннями.
- Розділові знаки при звертаннях, вставних словах і реченнях.
- Розділові знаки в складносурядному і складнопідрядному реченні.
- Розділові знаки в безсполучниковому складному реченні.
- Розділові знаки в реченнях з прямою мовою, з діалогами та цитатами.

ТЕМА 5.3. Особливості пунктуації в текстах різного функціонального призначення (наукового, офіційно-ділового, художнього та ін.).

Структура навчальної дисципліни

1 СЕМЕСТР

Назви тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	Усього	Лекції	Практичні зан./конс.	Самостійна робота, ІНДЗ	Усього	Лекції	Практичні зан./конс.	Самостійна робота, ІНДЗ
Аудиторна робота								
Тема 1. Загальна характеристика складного речення. Складносурядне речення								
Тема 1. Загальна характеристика складного речення.	6	2	2	2	6	1	1	4
Тема 2. Складносурядне речення: структура; єднальні і зіставно-протиставні відношення між компонентами.	6	2	2	2	6	1	1	4

Тема 3. Розділові, приєднувальні, градаційні та приєднувальні відношення між компонентами ССР; семантичні типи ССР	5	2	2	1	4			4
Контрольна робота	2		2		3			3
Тема 2. Складнопідрядне і безсполучникове речення								
Тема 1. Загальна характеристика складнопідрядного речення	6	2	2	2	6	1	1	4
Тема 2. СПР нерозчленованої структури. Означальні та з'ясувальні СПР	5	2	2	1	6	1	1	4
Тема 3. СПР розчленованої структури: СПР часу, умови і причини	5	2	2	1	5		1	4
Тема 4. СПР мети, допустові, місця і наслідкові	4	1	2	1	5		1	4
Тема 5. СПР способу, міри і ступеня дії, порівняльні, зіставлювальні й супровідні	6	2	2	2	4			4
Тема 6. Безсполучникове складне речення	8	3	2	3	6		/2	4
Контрольна робота	2		/2 конс		3			3
Індивідуальна навчально-дослідна робота студентів (за бажання студента; на вибір)								
Участь у конкурсі студ. наукових робіт (з проблем синт. скл. реч.) – 14 б. / Участь у студ. наук. конфер. з доповіддю (з проблем синт. скл. реч.) - 7 б. / Публікація статті з проблем синт. скл. реч. у збірнику студ. праць - 14 б.	5			5	6			6
Усього годин	60	18	20/2	20	60	4	6/2	48

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Загальна характеристика складного речення.	2	2
2	Складносурядне речення: структура; єднальні і зіставно-протиставні відношення між компонентами.	2	1
3	Розділові, приєднувальні, градаційні та приєднувальні відношення між компонентами ССР; семантичні типи ССР	2	
4	Контрольна робота.	2	
5	Загальна характеристика складнопідрядного речення	2	1

6	СПР нерозчленованої структури. Означальні та з'ясувальні СПР	2	1
7	СПР розчленованої структури: СПР часу, умови і причини	2	1
8	СПР мети, допустові, місця і наслідкові	2	1
9	СПР способу, міри і ступеня дії, порівняльні, зіставлявальні й супровідні	2	
10	Безсполучникове складне речення.	2	
	Разом	20	6

II семестр

Назви тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	Усього	Лекції	Практичні заняття, темат.	Самостійна робота, ІНДЗ	Усього.	Лекції	Практичні заняття, конс.	Самостійна робота, ІНДЗ
Розділи 1 і 2. Багатокомпонентні складні речення. Складні синтаксичні конструкції.								
Тема 1. Поняття про багатокомпонентне складне речення. Безсполучникові багатокомпонентні речення	8	2	2	4	8	1		7
Тема 2. Складносурядні багатокомпонентні речення	8	2	2	4	7			7
Тема 3. Складнопідрядні багатокомпонентні речення	10	4	2	4	8	1		7
Тема 4. Складні синтаксичні конструкції.	14	4	6	4	11	2	2	7
Контрольна робота	5		2	3	7			7
Розділи 3-5. Складне синтаксичне ціле. Період. Конструкції з чужим мовленням. ПУНКТУАЦІЯ								
Тема 1. Складне синтаксичне ціле.	12	4	4	4	10	1	2	7
Тема 2. Період.	8	2	2	4	8	1		7
Тема 3. Конструкції з чужим мовленням.	8	2	2	4	7			7
Тема 4. Пунктуація.	4			4	7			7
Контрольна робота	3			3	7			7
Індивідуальна навчально-дослідна робота студентів (на вибір)								
1. Участь у студ. наук. конф. з доповіддю (з проблем синтаксису скл. реч.) - 7 б. / Публікація статті з проблем синт. скл. реч. в збірнику студ. праць - 12 б. /	10			10	10			10

2. Підготовка мультимедійної презентації з синтаксису - 8 б.								
Усього годин	90	20	22	48	90	6	4	80

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Багатокомпонентні складні речення.	6	
2	Складні синтаксичні конструкції.	6	2
3	Складне синтаксичне ціле.	4	2
4	Період.	2	
5	Конструкції з чужим мовленням.	2	
6	Контрольна робота	2	
	Разом	22	4

Методичні матеріали до практичних занять, самостійних і контрольних робіт

I СЕМЕСТР

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

Тема: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Дискусійні питання в дослідженні складного речення.
2. Поняття про складне речення як семантико-синтаксичну та інтонаційну єдність.
3. Основні принципи класифікації складних речень. Типи складного речення.
4. Основні засоби вираження відношень між частинами складного речення.
5. Семантико-синтаксичні відношення між частинами складного речення.
6. Перехідні випадки між сурядністю і підрядністю.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Запишіть 8-10 визначень складного речення, користуючись посібниками вищої школи і шкільними підручниками українських і зарубіжних авторів. Вкажіть автора і порівняйте.
2. Виконайте впр. 5 с. 62 з навчального посібника В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис (Суми, 2017).
3. Запишіть поліпредикативне складне речення (складне ускладнене речення) з великою кількістю компонентів (7 і більше). Усно проаналізуйте компоненти.
4. Візьміть на заняття твори сучасних українських письменників для аналізу смислових і синтаксичних відношень між компонентами складного речення.

Додаткова література

1. Гуйванюк Н. В. Корелативність синтаксичних одиниць. *Мовознавство*. 2001. № 3. С. 88.
2. Кордаш Г. Структурна побудова речень. Просте і складне. *Урок української*. 2007. № 4. С. 44–46.
3. Могильницька Г. Сполучники і сполучні слова у складному реченні. *Дивослово*. 2007. № 11. С. 20–25.
4. Савицький М. П. Український синтаксис з погляду діяхронічної типології. *Мовознавство*. 2006. № 2–3. С. 45–50.
5. Шульжук К. Ф. До питання типології складного речення. *Вісник Харківського ун-ту: Творчий доробок Юрія Шевельова і сучасні гуманітарні науки*. Харків, 1999. № 426.
6. Шульжук К. Ф. Проблеми дослідження складного речення. *Теоретичні проблеми граматики*: тем. зб. наук. праць. Донецьк, 1995.
7. Шульжук К. Ф. Рівні класифікації і опису складного речення. *Актуальні проблеми граматики*: зб. наук. праць. Кіровоград, 1996. Вип. 1.
8. Шульжук К. Ф. Семантико-синтаксична структура складного неелементарного речення. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Донецьк, 2001. Вип. 8.
9. Шульжук К. Ф. Складне речення і об'єднання речень. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Донецьк, 1997. Вип. 3.

10. Шульжук К. Ф. Структурно-семантичні параметри складного речення. *Слов'янський вісник: міжвідомчий наук. зб.* Рівне, 1998. Вип. 1.
11. Шульжук К. Ф. Функціональна типологія складного речення. *Актуальні проблеми сучасної філології.* Рівне, 1995. Т.2.
12. Шульжук К. Ф. Функціональні виміри складного речення. *Питання мовознавства: зб. наук. праць на честь 70-річчя В. О. Горпинича.* Кіровоград, 1997.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема: СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Загальна характеристика і структура складносурядного речення.
2. Синтаксичні відношення між компонентами складносурядного речення: єднальні, зіставно-протиставні відношення.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 5, 6 с. 63-64 з навчального посібника В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис (Суми, 2017).
2. Виконайте порівняльний аналіз єднальних синтаксичних відношень у російській та українській мовах (скомпонуйте диктант-переклад на 6-8 речень).
3. Доведіть на власних прикладах (4-6) твердження «*Предикативні частини складносурядних речень є рівнозначними*» або спростуйте його.
4. Підберіть 3 речення із зарубіжної класики з зіставно-протиставними відношеннями, які мають відтінок допустовості.
5. Виконайте синтаксичний аналіз речень (див. схему аналізу).

1. Молодим витязем звівся Василь Симоненко у нашій поезії, і так виразно чуємо його свіжий, мажорний, бадьорий голос. 2. Якесь слово висіло в неї на губах, проте зів'яло неказане.

Додаткова література

1. Від звука до тексту: Аналіз мовних одиниць різних рівнів / за ред. А. А. Силки. Суми, 2012.
2. Глушкова Г. М. Структурно-семантичні типи сурядності: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 1998.
3. Гутник Г. Складносурядне речення: система уроків для 9 класу. *Українська мова та література.* 2007. Березень. Число 10. С. 20–23.
4. Лаврінець О. «Спільні слова» в складносурядному реченні. *Дивослово.* 2002. № 2. С. 21–23.
5. Омельчук С. А. Вивчення складносурядного речення граматико-стилістична робота. *Дивослово.* 2002. № 1.
6. Петрова О. М. Складносурядне речення як синтаксична категорія. Урок в 11 класі. *Вивчаємо українську мову та літературу.* 2008. № 2. Січень. С. 24–29.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема: СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Синтаксичні відношення між компонентами складносурядного речення: розділові, приєднувальні, градаційні, пояснювальні відношення.
2. Основні семантичні типи складносурядних речень.
3. Розділові знаки в складносурядному реченні.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 12, 13 с. 64-65 з навчального посібника В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис (Суми, 2017).
2. Випишіть з публіцистики по 2 речення для ілюстрації всіх правил, відповідно до яких кома в складносурядному реченні не ставиться.
3. Підберіть з творів української літератури XXI століття по 2 речення на всі семантичні типи складносурядних речень.
4. З текстів наукового стилю підберіть 5 складносурядних речень із приєднувальними відношеннями.
5. Виконайте синтаксичний аналіз речень (див. схему аналізу).
1. Або гори Карпати сповиті в синяві мряки, або непроглядні густі проліски синіють здалека. 2. Люблю весну, та хто її не любить на цій чудесній, радісній землі.

Додаткова література

1. Від звука до тексту: Аналіз мовних одиниць різних рівнів / за ред. А. А. Силки. Суми, 2012.
2. Глушкова Г. М. Структурно-семантичні типи сурядності: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 1998.
3. Грищенко А. П. З історії вивчення складносурядного речення. *Складносурядні речення в сучасній українській літературній мові*. Київ: Наук. думка, 1969. С. 19–24.
4. Гутник Г. Складносурядне речення: система уроків для 9 класу. *Українська мова та література*. 2007. Березень. Число 10. С. 20–23.
5. Лаврінець О. «Спільні слова» в складносурядному реченні. *Дивослово*. 2002. № 2. С. 21–23.
6. Омельчук С. А. Вивчення складносурядного речення граматико-стилістична робота. *Дивослово*. 2002. № 1.
7. Петрова О. М. Складносурядне речення як синтаксична категорія. Урок в 11 класі. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2008. № 2. Січень. С. 24–29.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Контрольна робота

Тема: СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Тема: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДНОПІДРЯДНОГО РЕЧЕННЯ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Загальна характеристика складнопідрядного речення.
2. Принципи класифікації складнопідрядних речень.
3. Структурно-семантичні типи складнопідрядних речень.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Доведіть на прикладах, що наголос може бути засобом розрізнення сполучників і сполучних слів у складних реченнях (підберіть 6-8 прикладів з поезії Сумщини).

2. Подані сполучники згрупуйте за принципом семантичності й асемантичності; складіть по два складнопідрядних речення з семантичними й асемантичними сполучниками.

Хоч, хоча, бо, що, дарма що, якщо, коли, тому що, так що, через те що, незважаючи на те що.

3. Підберіть приклади складнопідрядних речень (4-6) з офіційно-ділового стилю, в яких синтаксичні відношення виражаються за допомогою лексичних елементів.

Додаткова література

1. Від звука до тексту: Аналіз мовних одиниць різних рівнів / за ред. А. А. Силки. Суми, 2012.
2. Вихованець І. Р. Проблема класифікації складнопідрядних речень. *Лінгвістичні студії*. Вип. 6. Донецьк, 2000. С. 8–11.
3. Гнаткович Т. Послідовність синтаксичного розбору. Практикум. *Українська мова і література*. 2006. № 35–36. Вересень. С. 48–53.
4. Гнаткович Т. Реалізація компетентнісного підходу в процесі вивчення складнопідрядного речення. *Дивослово*. 2008. № 10. С. 24–32.
5. Заболотний О. Вивчення складнопідрядного речення в шкільному курсі української мови. *Українська мова та література*. 2000. № 36. Вересень. С. 5–8.
6. Кващук А. Для допитливих про складнопідрядне речення. *Дивослово*. 2002. № 12. С. 28–30.
7. Могильницька Г. Сполучники і сполучні слова у складному реченні. *Дивослово*. 2007. № 11. С. 20–25.
8. Омельчук С. Проблемно-пошукове навчання синтаксису рідної мови (на матеріалі складнопідрядного речення). *Дивослово*. 2007. № 10. С. 2–8.
9. Слинко І. І. Сполучник чи сполучне слово? *Українська мова і література в школі*. 1987. № 4.
10. Трунаєва В. С. Цикл уроків української мови для 9 класу з теми «Складнопідрядне речення». *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2004. Липень. № 19–21.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Тема: СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ НЕРОЗЧЛЕНОВАНОЇ СТРУКТУРИ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Складнопідрядні означальні речення: власне означальні /якісно означальні, видільно-означальні, займенниково-співвідносні/; означально-поширювальні.
2. Складнопідрядні з'ясувальні речення.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 4, 7 с. 66-67 з навчального посібника В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис (Суми, 2017).
2. Підберіть з творів художньої літератури по 2 речення (пейзажні описи) якісно-означальних, видільно-означальних, займенниково-співвідносних і означально-поширювальних.
3. Замініть речення, ускладнені дієприкметниковими зворотами, на складнопідрядні речення нерозчленованої структури. З'ясуйте їх тип та сполучні засоби.
 1. *Стежкою, давно протоптаною в ліску, можна пройти до шляху.*
 2. *Ледве жевріючий кимось залишений на узбіччі вогонь ми залили водою.*
 3. *Дівчина, з вінком на голові та закосичена, стояла задумана, аж наче стривожена.*
 4. *У тому дворі, зарослому бур'яном, видно, давно ніхто не жив.*
4. Замість залежних від дієслів іменників запишіть з'ясувальну частину, утворивши складнопідрядні речення.
 1. *Чути тук коліс по рейках.*
 2. *Зрозуміла напрям думок доповідача.*
 3. *Бачу синяву неба, чую шепіт трав.*
 4. *Не знали дороги до села.*
 5. *Попросив батька взяти з собою.*
 6. *Здогадалися про поїздку і час від'їзду.*
5. Виконайте синтаксичний аналіз речень (див. схему аналізу).
 1. *Море було таке гладеньке, синє, наче туго натягнений екран, на якому показували небо.*
 2. *Густа біла рослинність, що оточувала навкруги, переносила мрію в якусь зачаровану країну.*
 3. *Раділа, що йду, живу, п'ю цілюще степове повітря.*
 4. *І тільки б знати, не марно в світі цим топтав дорогу, силу од століть.*

Додаткова література

1. Від звука до тексту: Аналіз мовних одиниць різних рівнів / за ред. А. А. Силки. Суми, 2012.
2. Гнаткович Т. Послідовність синтаксичного розбору. Практикум. *Українська мова і література*. 2006. № 35–36. Вересень. С.48–53.
3. Заскалета В. П. Історія формування складнопідрядних речень з підрядним означальним: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2003. 22 с.
4. Кващук А. Для допитливих про складнопідрядне речення. *Дивослово*. 2002. № 12. С. 28–30.
5. Ломакович С. В. Займенниково-співвідносні речення в сучасній українській мові: автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 1993.
6. Слинько І. І. Сполучник чи сполучне слово? *Українська мова і література в школі*. 1987. № 4.
7. Ткач О. В. Складнопідрядні речення з корелятами якісно-кількісної семантики в сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2000.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Тема: СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ РОЗЧЛЕНОВАНОЇ СТРУКТУРИ.

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ ЧАСУ, УМОВИ Й ПРИЧИНИ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Поняття про складнопідрядні речення розчленованої структури. Розряди розчленованих складнопідрядних речень.
2. Складнопідрядні речення часу. Типи часових відношень.
3. Складнопідрядні умовні речення. Реальні та ірреальні умовні відношення.
4. Складнопідрядні речення причини. Власне-причинові і невластиво-причинові значення.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 4, с. 69 з навчального посібника В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис (Суми, 2017).
2. З творів Олеса Гончара підберіть по 3-5 прикладів на всі типи часових відношень у складнопідрядних реченнях (одночасності, послідовності, негайності, раптовості, початку, поступовості, обмеженого часу, співвідношення). Виконайте синтаксичний аналіз трьох підібраних речень за схемою.
3. Складіть по 3 речення (стиль – розмовно-побутовий):
 - зі сполучником *раз*, який створює умовні відношення;
 - складнопідрядних умовних зі сполучником *як*;
 - складнопідрядних часових зі сполучником *як*.Виконайте синтаксичний аналіз трьох речень різних типів.
4. Подані речення поширте підрядними причинами, застосовуючи сполучні засоби, вживані в науковому та офіційно-діловому стилях.

1. Платина належить до благородних металів. 2. Учені винайшли універсальний клей. 3. Для північних районів спроектовано спеціальні житлові будинки. 4. Удосконалюються методи склеювання металів. 5. Землю необхідно підживлювати.

Додаткова література

1. Бондар О. І. Темпоральні відношення в сучасній українській літературній мові. Одеса, 1996.
2. Від звука до тексту: Аналіз мовних одиниць різних рівнів / за ред. А. А.Силки. Суми, 2012.
3. Гнаткович Т. Послідовність синтаксичного розбору. Практикум. *Українська мова і література*. 2006. № 35–36. Вересень. С. 48–53.
4. Карман Н. Складнопідрядні речення з підрядними обставинними. *Українська мова і література*. 2007. Грудень. С. 10–13
5. Козловський В. В. Про інтенційну характеристику ірреальних умовних речень. *Мовознавство*. 1992. № 2. С. 47–51.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Тема: СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ МЕТИ, ДОПУСТОВІ, МІСЦЯ,

НАСЛІДКОВІ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Складнопідрядні допустові речення. Власне-допустові і невластиво-допустові відношення.

2. Складнопідрядні речення мети.
3. Складнопідрядні наслідкові речення. Форми парадигм наслідкових речень.
4. Складнопідрядні речення місця.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Доведіть на прикладах (5-7), що складнопідрядні допустові речення властиві різним стилям мовлення.
2. Напишіть твір-мініатюру на тему «Синтаксис – це елементарна гігієна думання» (О. Забужко), увівши складнопідрядні речення невластиве допустового значення (зіставляювально-допустового, узагальнено-допустового, розділово-допустового).
3. Доведіть на прикладах речень із художнього стилю (3-4), що сполучник *щоб* асемантичний.
4. Виконайте синтаксичний аналіз речень.
1. Лиш на те людині печаль, щоб радощі підкреслити. 2. Хоч ми були не біля самого берега, в ночі дуже відчувалася близькість води. 3. Туманом і сирістю потягло справа, де протікала річка.
5. Підберіть з творів Л. Костенко по два складнопідрядних речення місця, означальних і з'ясувальних зі сполучним словом *де*. Обґрунтуйте типи речень.
6. Підберіть пояснювальний диктант (5-7 речень) на різні форми парадигм наслідкових речень та (5-7 речень) на мікротему «Сполучне слово де в підрядних означальних і підрядних реченнях місця».

Додаткова література

1. Арделян М. В. Складнопідрядні просторово-ототожнювальні речення в сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2002.
2. Кринська Н. В. Семантико-синтаксична категорія наслідку в складному реченні у книжних стилях сучасної української літературної мови: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2001.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Тема: СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ СПОСОБУ, МІРИ І СТУПЕНЯ ДІЇ,

ПОРІВНЯЛЬНІ, ЗІСТАВЛЮВАЛЬНІ Й СУПРОВІДНІ РЕЧЕННЯ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Розрізнення складнопідрядних речень способу, міри і ступеня дії.
2. Складнопідрядні порівняльні речення. Вірогідне і невірогідне порівняння. Розрізнення порівняльних речень і порівняльних зворотів.
3. Складнопідрядні зіставляювальні речення.
4. Складнопідрядні супровідні (приєднувальні) речення.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 9, с. 72; 12, с. 74 з навчального посібника В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис (Суми, 2017).
2. Підготуйте повідомлення на лінгвістичні мікротеми:
 - Розрізнення порівняльних зворотів і складнопідрядних речень.
 - Пунктуація у простих і складних реченнях з як.

3. Підберіть з наукової літератури по 3 складнопідрядних зіставлювальних речення на всі форми парадигм. Поясніть тип відношень (відповідності чи невідповідності). Виконайте синтаксичний аналіз двох речень.

Додаткова література

1. Рошко С. М. Формально-граматична та функціонально-семантична структура порівняльних синтаксем і підрядних речень у сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Ужгород, 2001.
2. Заборна М. С. Порівняльні конструкції в системі складнопідрядного речення української мови. Тернопіль, 2001.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

ТЕМА: БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Поняття про безсполучникове складне речення:
 - різні погляди мовознавців на безсполучниковий зв'язок;
 - класифікація безсполучникових конструкцій;
 - інтонація та інші засоби зв'язку компонентів безсполучникових речень;
 - синонімія безсполучникових та деяких типів складносурядних і складнопідрядних речень.
2. Безсполучникові речення з однотипними частинами (перелічувальні, зіставні, протиставні та ін. відношення).
3. Безсполучникові речення з різнотипними частинами (відношення з'ясувальні, часові, причинові, умови, наслідкові, допустові, цільові, пояснювальні, міри і ступеня, обґрунтування тощо).
4. Пунктуація в безсполучникових реченнях.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Підготуйте тези однієї із статей, запропонованих у додатковій літературі.
2. Підготуйтеся до висвітлення питання «Пунктуація в безсполучникових реченнях», опрацювавши додаткову літературу.
3. Виконайте впр. 3, 4, с. 79-80 з навчального посібника В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис (Суми, 2017).».
4. Підберіть пояснювальний диктант на мікротему «Інтонація та інші засоби зв'язку компонентів безсполучникових речень» та запропонуйте його колегам на занятті.
5. Підберіть поетичні приклади безсполучникових речень для аналізу засобів зв'язку предикативних частин (по 2 на всі види).

Додаткова література

1. Герман В. В. Безсполучникові складні речення – репрезентанти фольклорного дискурсу. *Фольклор: Мовно-літературні особливості дискурсу*: монографія. Суми, 2012. С. 111–121.

2. Дорошенко С. І. До питання про семантико-структурну класифікацію безсполучникових складних речень. *Мовознавство: Тези та повідомлення, присвячені III Міжнародному конгресу українців*. Харків: Око, 1996. С. 186–188.
3. Дорошенко С. І. Розрізнення інваріантів, варіантів і синонімів у складних безсполучникових умовно-наслідкових реченнях. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Випуск 7. Донецьк: ДонНУ, 2001. С. 72–75.
4. Дьяченко Н. А. Безсполучникове складне речення. Цикл уроків в 9 класі. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2007. Серпень. № 22–23. С. 6–15.
5. Загrevський Є. І. Безсполучникові складні речення з пояснювальним компонентом у сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 1999.
6. Коцура Т. Стилистична роль безсполучникових складних речень. Методичні рекомендації. *Українська мова і література*. 2006. № 2. С. 75–81.
7. Кравченко О. Урок формування пунктуаційних умінь і навичок у процесі вивчення безсполучникового складного речення. *Українська мова та література в школі*. 2000. № 4. С. 44–45.
8. Омельчук С. Безсполучникове складне речення: формування стилістичних умінь і навичок. *Дивослово*. 2000. № 11. С. 27–29.
9. Омельчук С. Вивчення безсполучникового складного речення за модульною технологією. *Дивослово*. 2003. № 11.
10. Пац Л. Недиференційований зв'язок у складному безсполучниковому реченні. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. пр. Вип. 11. Донецьк: ДонДУ, 2003. № 1. С. 221–227.
11. Петrenchенко С. В. Вивчаємо безсполучникове речення. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2006. № 9. Березень. С. 19–23.
12. Ричагівська Ю. Стилистична багатозначність безсполучникових конструкцій у поетичному мовленні. *Вісник Львівського педагогічного університету*. Львів, 2008. Вип. 9.
13. Святобаченко І. Питання безсполучникового складного речення в українському та російському мовознавстві. *Філологічні студії*. 2011. Вип. 6. Ч. 2. С. 99–106.
14. Степул О. Л. Безсполучникові складні речення із значення зіставності і протиставності в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 1992.
15. Тележкіна О. О. Безсполучникові складні речення з компонентом обґрунтування: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 1992.
16. Тележкіна О. О. Безсполучникові складні речення в поезії Олександра Олеся. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Вип. 1. Харків, 1998. С. 57–62.
17. Тележкіна О. О. Наслідкові речення і речення обґрунтування в системі безсполучникових складних структур. *Наука і сучасність*: зб. наук. пр. Вип. 1. Ч. 1. Київ, 2000. С. 256–262.

КОНСУЛЬТАЦІЯ
Контрольна робота

САМОСТІЙНА РОБОТА

Тема 1: КОМУНІКАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Поняття про комунікативну організацію складного речення.
2. Співвідношення комунікативної організації складного речення з формально-синтаксичною і семантико-синтаксичною.

II. Завдання для практичного виконання:

Написати реферат на тему «Комунікативна організація складного речення».

Див. основну літературу

Тема 2: ПУНКТУАЦІЯ В СКЛАДНОСУРЯДНИХ І БЕЗСПОЛУЧНИКОВИХ РЕЧЕННЯХ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Кома і крапка з комою між частинами ССР.
2. Випадки, коли кома між частинами ССР не вживається.
3. Тире і кома-тире між частинами ССР.
4. Кома, крапка з комою, тире і двокрапка в БСР.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виписати з класичних творів української літератури по 3 приклади на всі випадки вживання і невживання розділових знаків у ССР. Розділові знаки прокоментувати письмово (усього 15 речень).

2. Виписати з поетичних творів Сумщини по 5 прикладів вживання тире і двокрапки в безсполучниковому реченні. Розділові знаки прокоментувати письмово.

Див. основну літературу

Тема 3: СИНТАКСИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЧЕНЬ

Завдання для практичного виконання:

Виконати синтаксичний аналіз складних речень із творів М. Стельмаха:

- 1) 7 складносурядних речень;
- 2) 7 складнопідрядних речень;
- 3) 7 безсполучникових речень.

II СЕМЕСТР

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1-2

Тема: БАГАТОКОМПОНЕНТНІ СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ

(безсполучникові та складносурядні)

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Поняття про багатоконпонентні (багаточленні) складні речення.
2. Безсполучникові багатоконпонентні речення з однотипними (однорідними) частинами (незгруповані структури) і різнотипними (неоднорідними) частинами (згруповані структури); речення з одночасною однотипністю й різнотипністю.
3. Складносурядні багатоконпонентні речення з однотипними та різнотипними частинами.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 3, с. 79 та впр.1, 2, с. 80 з посібника В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис (Суми, 2017).
2. Створіть такий жанр тексту, як *топ-новина*, пов'язавши її з галуззю вищої освіти. Придумайте яскравий заголовок, уведіть у текст багатоконпонентні складносурядні й безсполучникові речення. Виконайте усний аналіз цих речень. З'ясуйте синтаксичні особливості заголовку.

Зверніть увагу на особливості придуманого Вами *заголовку*:

- Чи можна зрозуміти зміст тексту й зробити висновки лише за заголовком?
 - Чи варто поширювати матеріали в соцмережах, орієнтуючись лише на заголовок та лід (підзаголовок, перше речення чи абзац)?
 - Чи відповідає заголовок інформації в тексті?
 - Чи містить заголовок категоричні твердження, які не можна перевірити?
3. Придумайте *мем-вислів* на тему: «*Нефахівець у ролі вчителя: за чи проти?*» у вигляді багатоконпонентного складносурядного чи безсполучникового речення.

Додаткова література

1. Вінтонів М. Актуальне членування поліпредикативних складних речень / *Дивослово*. 2001. № 7. С. 7-13.
2. Труш О. М. Безсполучникові багатоконпонентні речення в науковому мовленні І. Франка. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 1. С. 23-30.
3. Шульжук К. Ф. Мовленнєва реалізація моделей складних багатоконпонентних речень. *Мовознавство*. 1991. № 3. С. 49-53.
4. Шульжук К. Ф. Складне багатоконпонентне речення і текст. *Актуальні проблеми граматики*: зб. наук. праць. Кіровоград, 1997. Вип. 2.
5. Шульжук К. Ф. Складні безсполучникові багатоконпонентні конструкції. *Семантика і прагматика граматичних структур*: зб. наук. праць. Донецьк, 1998.

Тема: СКЛАДНОПІДРЯДНІ БАГАТОКОМПОНЕНТНІ РЕЧЕННЯ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Конструкції з супідрядним зв'язком:
 - однорідна супідрядність;
 - неоднорідна супідрядність.
2. Конструкції з послідовною підрядністю.
3. Конструкції змішаного типу:
 - поєднання однорідної та неоднорідної підрядності;
 - поєднання послідовної підрядності та супідрядності.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 1, 2, 3, с. 82-83 з посібника В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис (Суми, 2017).

2. Опрацюйте статтю з проблем синтаксису на вибір (див. додаткову літературу або підберіть самостійно); підготуйте *рецензію* на замовлення друкованого медіа (медіа оберіть самостійно), вважаючи, що Ви маєте освіту філолога й журналіста, дотримуєтеся журналістських стандартів (див. слайд).

У тексті рецензії вживайте складнопідрядні багатоконпонентні речення різних типів. Усно їх проаналізуйте.

Рецензію представте в *мультимедійному форматі*.

ЖУРНАЛІСТСЬКІ СТАНДАРТИ

В основі професійних стандартів інформаційної та аналітичної журналістики лежать норми і правила чесного відображення реальності, поваги до істини та права громадськості на правду, служіння суспільним інтересам. Вони були наголошені в Деклярації принципів професійної поведінки журналістів, прийнятій на II Всесвітньому конгресі Міжнародної федерації журналістів (Бордо, 25–28 квітня 1954 р.) зі змінами на XVII Всесвітньому конгресі МФЖ (Хельсінгбор, 2–6 червня 1986 р.).

ОПЕРАТИВНІСТЬ

– максимально швидке висвітлення журналістом актуальних подій із зазначенням часу події та новини.

ТОЧНІСТЬ

– перевіреність та підтвердженість у журналістському матеріалі всіх фактів, цифр, імен, посад, назв; повнота цитування, неперекрученість слів, цитат, логіки і хронології подій.

ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ

– представлення різних точок зору на подію, надання слова всім сторонам конфліктної ситуації, залучення незалежних експертів. Необхідність уникнення «фальшивого балансу».

ДОСТОВІРНІСТЬ

– наявність ідентифікованого надійного джерела тієї інформації, яка стає публічною. Обов'язкова перевіреність інформації в двох, а краще трьох джерелах. Анонімність джерела інформації – виключення, а не правило. Журналіст має в своєму матеріалі надати читачу право перевірити інформацію, від так джерела мають бути вказаними.

ВІДОКРЕМЛЕННЯ ФАКТІВ І СУДЖЕНЬ

– необхідність відокремити в тексті факти від думок, коментарів і суджень журналіста, героїв публікації, експертів; від емоційних оцінок і особистих точок зору. Ненав'язування особистої позиції журналіста в емоційних, маніпулятивних, оцінних заголовках з використанням ярликів і стереотипних штампів.

ПОВНОТА ІНФОРМАЦІЇ

– відповіді в журналістському матеріалі не тільки на запитання «Що, де і коли сталося?», але і на запитання «Яким чином?»; певне прояснення контексту, того що передувало події і якими можуть бути наслідки – так званий журналістський бекграунд, без якого навіть правдива інформація може бути напіваправдою.

3. Напишіть блог-спогад «Незабутні хвилини педагогічної практики» й розмістіть його в соціальних мережах, увівши до структури блогу різні типи складнопідрядних багатокомпонентних речень. Усно їх проаналізуйте.

Зверніть увагу на слайд «На що варто звертати увагу в соціальних мережах».

НА ЩО ВАРТО ЗВЕРТАТИ УВАГУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ?

ДЖЕРЕЛА

- ? Чи можна знайти першоджерело інформації, яка активно поширюється в мережі?
- ? Ви поширюєте інформацію з першоджерела чи берете чийсь інтерпретацію? Вони відрізняються?
- ? Якщо ви довіряєте джерелу інформації (це для вас лідер думок), чи прочитали ви інформацію повністю, чи не переважають там судження і оцінки над фактами і аналізом?
- ? Чи не має ознак конспірології версія, що поширюється? Де ще можна перевірити інформацію? Чи можна порівняти з інформацією з інших джерел?

АНАЛІЗ

- ? З якого акаунту поширюється інформація? Коли його було створено, чи справжнє це ім'я, чи є реальні фото і історія у цієї особи, скільки у неї підписників?
- ? Що розміщено на сторінці того, хто почав поширення інформації, до цього контенту? Чи можна скласти уявлення про інтереси та фаховість цієї особи у даному питанні?
- ? Як швидко поширюється інформаційна хвиля? Чи бачите ви ознаки ботів у її поширенні та коментуванні контенту?

БЕЗПЕКА

- ? Чи не надаєте ви в своєму профілі забагато особистої інформації? Чи може така інформація бути використана проти вас?
- ? Ви знаєте всіх своїх друзів у соціальній мережі? За яким принципом ви додаєте друзів?
- ? Чи надійні у вас паролі, чи стежите ви за власною цифровою безпекою?

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

- ? Як ви думаєте, чи є ви лідером думок для інших людей? Чи багато їх?
- ? Чи можлива така ситуація, коли люди, які вам довіряють, не будуть перевіряти інформацію, яку ви поширили, і просто зроблять перепости?
- ? Чи завжди ви перевіряєте інформацію перед тим, як робити поширення?
- ? Якщо у вас багато підписників, чи відчуваєте ви певну відповідальність, чи контролюєте свою поведінку на особистій сторінці та яким саме чином?

ЕМОЦІЇ

- ? Для чого хтось тисне на ваші емоції та спонукає вас до швидких дій, без роздумів і аналізу («максимальний репост», «допоможіть грошима», «виходьте всі», «досить терпіти», «зробимо це»)?
- ? Що саме вас «чіпляє» в обурливих емоційних коментарях? Чи це не тролінг і чи варто «годувати тролів» своїми емоціями?
- ? Чи не варто заспокоїтися, взяти паузу і проаналізувати інформацію без емоцій до того, як реагувати перепостами, коментарями, відповідями?

ШТУЧНІСТЬ

- ? Чи можна по вашій сторінці скласти уявлення про вас як людину певних інтересів, занять, вподобань?
- ? Коли ви шукаєте інформацію, чи не відбираєте ви її за принципом підтвердження своїх поглядів, очікувань, упереджень?
- ? Чи впливає це на ту інформацію, яку ви бачите у своїй стрічці новин?
- ? Вас задовольняє повнота тієї інформаційної картини, в якій ви живете?

Додаткова література

1. Козіцька О. Базові речення в межах контамінованих складнопідрядних багатокомпонентних речень. *Українська мова*. 2006. № 2. С.75-81.
2. Козіцька О. Особливості структури контамінованих складнопідрядних багатокомпонентних речень. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. пр. Вип. 4. Донецьк: ДонДу, 1998. С. 62-66.
3. Козіцька О. Контаміновані складнопідрядні багатокомпонентні речення в сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.12.01. Київ, 2003. 20 с.
4. Козіцька О. А. Внутрішня структура і часові параметри предикативних одиниць у контамінованих складнопідрядних багатокомпонентних реченнях. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії*: зб. наук. пр. Рівне, 2004. С. 11-13.
5. Козіцька О. А. Ізоморфізм контамінованих складнопідрядних багатокомпонентних речень із синтаксичними одиницями нижчого та вищого рівнів. *Система і структура східнослов'янських мов*: зб. наук. пр. Київ, 2003. С.12-16.
6. Кузьмич О. О. Складні конструкції з послідовною підрядністю у сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1995. 21 с.

7. Марчук Л. М. Контаміновані багатокомпонентні складні речення: структурно-семантичний аспект. *Дивослово*. 2007. № 11. С. 12-18.
8. Марчук Л. М. Типи композиційного розгортання складнопідрядних речень з послідовною підрядністю в художніх текстах Галини Тарасюк. *Українська мова і література в школі*. 1999. № 3. С. 19-28.
9. Труш О. Конструкції із супідрядністю в науковій мові Івана Франка. *Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка*: зб. наук. пр. Київ, 2007. С. 151-164.
10. Труш О. Складні конструкції з послідовною підрядністю в науковому мовленні Івана Франка. *Українське літературознавство*. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2006. Вип. 68. С. 227-236.
11. Шкарбан Т. М. Складні конструкції з однорідною супідрядністю в сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1997.
12. Шкарбан Т. М. Формально-граматична і семантична структура складних конструкцій з однорідною супідрядністю. *Українська мова і література в школі*. 2002. № 5. С. 36-37.
13. Шкарбан Т. М. Часові параметри предикативних одиниць у складних конструкціях з однорідною супідрядністю. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії*: зб. наук. пр. Рівне, 2008. Вип. 16. С. 9-12.
14. Шкарбан Т. Засоби ускладнення структури конструкцій з однорідною супідрядністю. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії*: зб. наук. пр. Рівне, 2007. Вип. 15. С. 15-18.
15. Шульжук К. Ф. Мовленнєва реалізація складних багатокомпонентних речень. *Мовознавство*. 1992. № 1. С. 38-41.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4-6

Тема: СКЛАДНІ СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ

(Багатокомпонентні складні речення з різними типами зв'язку)

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Складні синтаксичні конструкції з сурядністю і підрядністю.
2. Складні синтаксичні конструкції з сурядним і безсполучниковим зв'язком.
3. Складні синтаксичні конструкції з підрядним і безсполучниковим зв'язком.
4. Складні синтаксичні конструкції з сурядним, підрядним і безсполучниковим зв'язком.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 1, с. 86-89 та впр. 3, с. 93 з посібника В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис (Суми, 2017).
2. Підберіть із художньої чи публіцистичної літератури складну синтаксичну конструкцію, що складається більш ніж з 15 предикативних частин; підготуйте її для аналізу через мультимедіа або в друкованому вигляді для колег в потрібній кількості.
3. З поданого початку «*Наукові роботи необхідно перевіряти на плагіат....*» утворіть складну синтаксичну конструкцію з багатьма предикативними частинами. Накресліть схему. Поміркуйте, які типи завдань для студентів «провокують» плагіат?

Для підготовки використовуйте Інформаційний бюлетень Є. Ніколаєнка «Академічна доброчесність» (група представлена у Facebook).

Використайте корисні посилання:

<https://my.plagscout.com/login>

<https://my.noplagiat.de>

– академічна доброчесність

<https://scholar.google.com.ua/schhp?hl=uk>

<http://ouci.dntb.gov.ua/>

<http://www.nbuviar.gov.ua/bpnu/>

Open Ukrainian Citation Index (OUCI).

<http://ouci.dntb.gov.ua/>

– наукова робота

SAIUP.org.ua

– проект сприяння академічній доброчесності

4. Ознайомтеся з «Кодексом академічної доброчесності Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка», поданого на офіційному сайті (розділ «Документація»). Виберіть 5 простих ускладнених речень із різних розділів Кодексу і перебудуйте їх на ССК; подайте схеми.

Додаткова література

1. Гапоненко Н. Складні синтаксичні конструкції в романі П. Загребельного «Диво». *Українська мова та література*. 2004. Вересень. № 33. С. 3-10.
2. Гуйванюк Н. В. Складні ускладнені речення: теоретично-практичний блок. Чернівці: Рута, 2003. 145 с.
3. Давнюк С. В. Складні конструкції з сурядністю і підрядністю в сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2001.
4. Давнюк С. Особливості використання засобів зв'язку у складних конструкціях з сурядністю і звичайною підрядністю. *Українська мова і література в школі*. 2002. № 5. С. 15-21.
5. Давнюк С. Сполучуваність компонентів у складних конструкціях з сурядністю і підрядністю. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії*: зб. наук. пр. Рівне, 2007. Вип. 15. С. 18-21.
6. Косило Л. Складне речення з різними видами зв'язку. Узагальнення й систематизація вивченого. *Українська мова і література в школі*. 2000. № 5. С. 36-37.
7. Кулик О. Д. Про систему вправ, спрямовану на формування синтаксичних умінь і навичок учнів 9-х класів під час вивчення складних синтаксичних конструкцій. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. № 15 (226). Ч. 3.
8. Омельчук С. А. Формування навичок стилістичного аналізу складних синтаксичних конструкцій. *Дивослово*. 2001. № 5. С. 33-34.
9. Теклюк В. Вивчення складних речень з різними видами зв'язку. *Дивослово*. 2004. № 12. С. 25-27.
10. Шитик Л. Безсполучниково-підрядні складні речення в українській мові. *Лінгвістичні студії*. Донецьк, 2009. Вип. 19.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Контрольна робота

Тема: БАГАТОКОМПОНЕНТНІ СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ

СКЛАДНІ СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ

Завдання:

Із посібника В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис» (Суми, 2017) виконайте синтаксичний аналіз конструкцій (усього 8) згідно з номером в академічному журналі.

Див. розділ «Контрольні роботи», теми:

- Багатокомпонентне складносурядне речення.
- Багатокомпонентне складнопідрядне речення.
- Багатокомпонентне безсполучникове речення.
- Складна синтаксична конструкція.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8-9

Тема: СКЛАДНЕ СИНТАКСИЧНЕ ЦІЛЕ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Лінгвістика тексту як нова галузь мовознавства. Поняття про складне синтаксичне ціле.
2. Композиційно-тематичне членування ССЦ.
3. Засоби зв'язку між компонентами ССЦ.
4. Структурні типи ССЦ.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 1, с. 108-110 та впр. 4, с. 114 з посібника В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис (Суми, 2017).
2. Напишіть проблемне есе на тему: *«Моя Нова українська школа»*, використовуючи ССЦ; усно їх проаналізуйте. Створіть, за можливості, *фотоколаж* до Вашого есе (скористайтесь, наприклад, навчальним ресурсом – сайтами *penal; tilde; IMGonline.com.ua; crello.com/* або ін. Презентуйте есе й фотоколаж у мультимедійному форматі.

Зверніть увагу на слайд *«На що варто звертати увагу в матеріалах з фото»*.

НА ЩО ВАРТО ЗВЕРТАТИ УВАГУ В МАТЕРІАЛАХ З ФОТО

ЕМОЦІЇ

- ? Які емоції викликає фото?
- ? Чи впливає емоційне враження від фото на ваше ставлення до проблеми, чи спонукає до дій?

ДЖЕРЕЛА

- ? Чи вказано джерело, автор фото? Чи є можливість перевірити цю інформацію?

ДОСТОВІРНІСТЬ

- ? Чи відповідає фото змісту тексту; чи пов'язане ілюстративне фото з головним меседжем, з суттю події?
- ? Підпис під фото роз'яснює сутність, повідомляє зміст, чи нагнітає емоції?

ПРАВДИВІСТЬ

- ? Чи ви впевнені, що фото зроблене саме там і тоді, як стверджується в тексті чи підписі?
- ? Це фото є репортажним чи постановчим? Чи є в ньому ознаки спеціальної обробки?
- ? Це фото з місця події чи фотоколлаж, який видають за реальне?

3. Створіть *текст-путівник* або *портфоліо* на тему: «Сумщина педагогічна» для *PR*, використовуючи різні типи ССЦ (у т.ч. й інтегративне (сполучникове) – за класифікацією О. Пономарева) Усно проаналізуйте.

Додаткова література

1. Герман В. В. Складне синтаксичне ціле: до питання теорії. *Філологічні науки*. Суми, 2009. С. 27-34.
2. Загнітко А. П. Текст як лінгвістична категорія. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 3. Донецьк, 1997. С. 106-133.
3. Редько Т. Лінгвістика тексту: Система уроків для 9 класу. *Українська мова та література*. 2007. Січень. С.14-22.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

Тема: ПЕРІОД

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Період як складна синтаксична конструкція: основні ознаки, особливості змісту та будови.

2. Засоби граматичного зв'язку в періоді.
3. Різновиди періодів: незамкнений, обірваний, обрамлений.
4. Розділові знаки в періодах.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Підберіть 2-3 друковані освітні *медіатексти*, які містять періоди. Схарактеризуйте періоди за схемою аналізу. З'ясуйте також:

- особливості заголовку;
- *факти чи судження* переважають в освітніх медіатекстах; користуйтеся схемою «*Факти vs Судження*»);
- якщо Ви виявили *неправдиву інформацію* в освітніх медіатекстах, з'ясуйте, з якою метою це зроблено: пародія; емоційний тиск; скомпрометувати; упередженість; вигода; вплив; пропаганда тощо;
- якщо обраний текст є фейком, то поясніть, чому.

2. Утворіть періоди, скориставшись поданими засновками. Усно виконайте синтаксичний аналіз утворених періодів і поясніть вживання розділових знаків.

1. *Хто довго сумує, ...* 2. *Дарма, що вже минулися роки, ...* 3. *Коли ти сам в журбі, ...* 4. *Сіє зорі неба синє жито, ...* 5. *Погортайте сторінки сивих віків, ...* 6. *Хай літають вітри, ...* 7. *З народом заграєть не треба, ...*

3. Складіть 3 періоди, об'єднані темою «*Навчання в магістратурі*», які за синтаксичною структурою становлять: 1 – багатокомпонентне безсполучникове речення; 2 – ССК із сурядністю й підрядністю; 3 – ССК із сурядним, підрядним і безсполучниковим зв'язком.

ОЗНАКИ

- 🔍 шокуючий характер новини, потужна емоційність повідомлення;
- 🔍 відсутність посилання на будь-яке джерело;
- 🔍 узагальнене посилання/апелювання до авторитетів, вагомих джерел (*британські вчені, експерти ООН*);
- 🔍 використання готових, аксіомічних, беззаперечних тверджень без надання аргументації (*«українці завжди не задоволені владою»*);
- 🔍 конспірологічні версії (*«всесвітня змова», «ви ніде про це не прочитаєте», «від нас приховують інформацію»*);
- 🔍 заклики до очевидного (*абсолютно зрозуміло, очевидно*);
- 🔍 «розмитість» трактувань, оцінок (*більшою мірою, по суті, як правило*).

ЗАГРОЗИ

- ⚠️ нав'язування матриці сприйняття події, моделі реакції на подію;
- ⚠️ формування стереотипу – «я знаю про подію все» (насправді – я знаю тільки те, що фрагментарно почув від інших джерел);
- ⚠️ знецінення критичного мислення – «навіщо мені аналізувати факт – за мене це зроблять інші»;
- ⚠️ сприйняття споживачами інформації скандальних фактів, подій як елемента «розваги», а не фактора спонукання до критичного мислення;
- ⚠️ знецінення «експертів» як носіїв достовірних, ексклюзивних даних;
- ⚠️ руйнування у споживачів інформації сталих морально-етичних норм у зв'язку з різкими кардинальними змінами до вагомих подій / персон.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11

Тема: КОНСТРУКЦІЇ З ЧУЖИМ МОВЛЕННЯМ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Загальні відомості про конструкції з чужим мовленням.
2. Пряма і непряма мова. Невласне пряма мова.
3. Діалог і цитата.
4. Розділові знаки в конструкціях з чужим мовленням.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Дослідіть *медіадіяльність* одного з мовознавців-синтаксистів: виступи в академічних і громадських місцях, у мас-медіа (телебаченні, радіо, друкованих медіа, соціальних мережах, інтернет-сайтах тощо). Використовуйте інформацію різного формату: блоги, відео, новини, соціальні мережі тощо (скористайтесь схемою «*Моє медіаполе*»). Підготуйте короткий відео/аудіо колаж про його діяльність.

Пошук інформації проводьте ефективно:

- використовуйте конкретні описові ключі слова для звуження пошуку та одержання точніших результатів;
- використовуйте для пошуку синоніми;
- використовуйте символи *, «», & для виділення конкретних слів або висловів;
- зосереджуйте увагу на типах доменів URL: .com = компанія, .gov = веб-сайт державного органу, .edu = навчальна установа, .org = організація;
- чітко визначайте формат інформації (блог, відео, новини, соціальні мережі);
- використовуйте якомога більше джерел інформації.

Використайте *корисні посилання*:

<http://www.blogsearchengine.org> – пошук інформації про людину в блогах

https://drive.google.com/open?id=1RMxKPgySv_krybLmQOMbSDd0D5IMcFqJ

– пошук по фото

<https://whois.net/>

<https://www.ip-tracker.org/locator/ip-lookup.php>

www.pravda.com.ua

tochka.net

1plus1.ua

vesti.com

– визначення власника ресурсу

<https://webmii.com>

<https://www.facebook.com/friends/requests/>

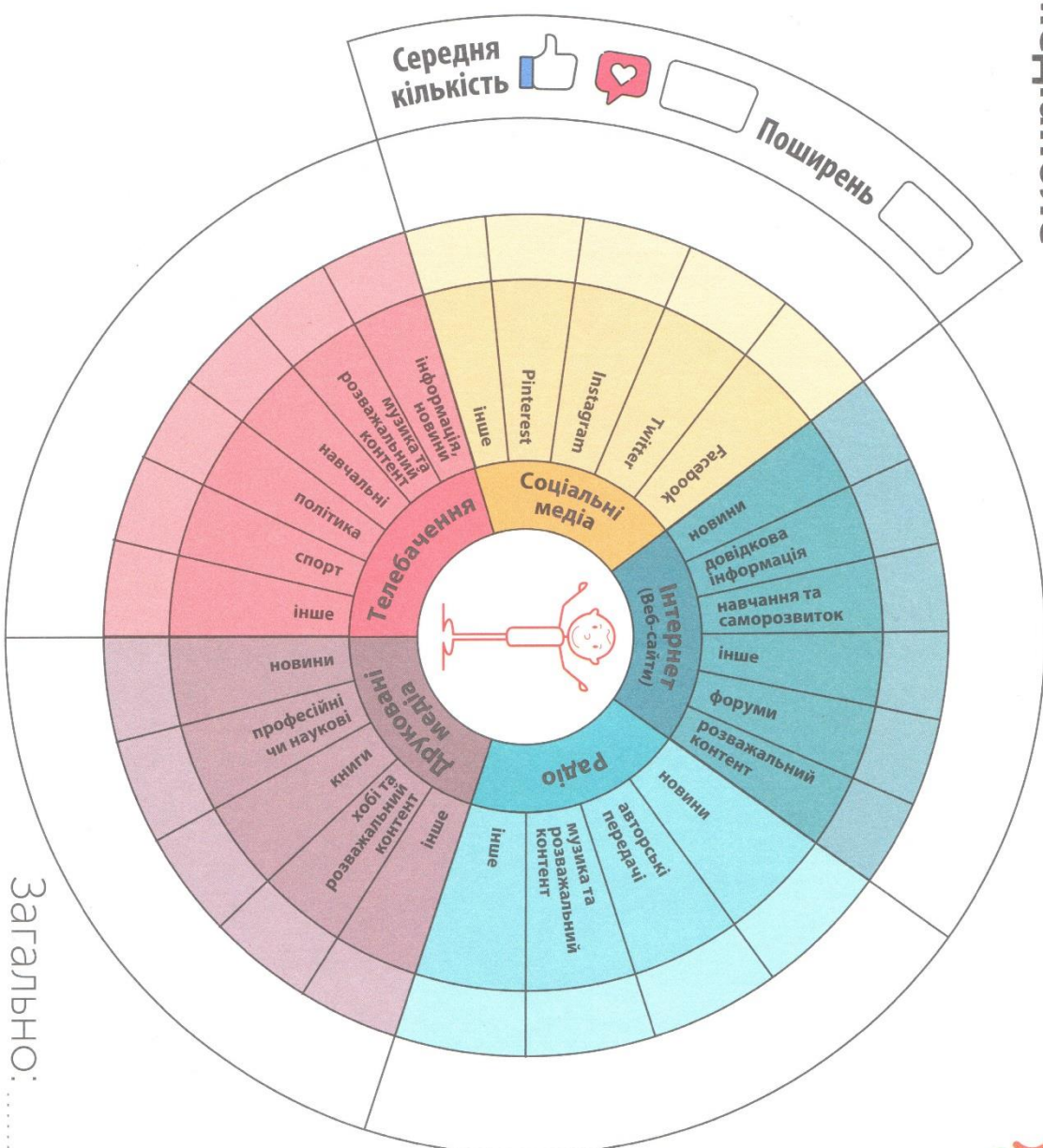
<https://www.social-searcher.com>

– цифровий слід

2. Запишіть у вигляді діалогу, застосовуючи цитати та інші конструкції з чужим мовленням, уявне (а можливе, й реальне) інтерв'ю з обраним мовознавцем, який займається питаннями синтаксису, на тему: «*Зміни в освіті*».

3. Укладіть *цитатний календар* із висловлювань з питань синтаксису обраного Вами мовознавця.

Примітка: підготовку до заняття презентуйте в мультимедійному форматі.

Загаломно:

Комплексна контрольна робота
ТЕМА: БАГАТОКОМПОНЕНТНІ СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ
СКЛАДНІ СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ

Варіант 1

1. Від поданого простого речення утворити багатокompонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Ось і день проминув.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокompонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Природа наділила кожен народ своєю мовою.

3. Утворити багатокompонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Хоча вже й не весна, але марево ще й зараз по-весняному щедро затоплює степові простори, тече, струмує всюди, мов світла весняна розливовода, яка охоплює все навкруги (Олесь Гончар).

Варіант 2

1. Від поданого простого речення утворити багатокompонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Небо було сіре.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокompонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Наш час неспокійний і бурхливий.

3. Утворити багатокompонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Прислухайтесь до себе, подивіться навколо й обов'язково зустрінете по-весняному теплий погляд товариша, відповісте йому такою ж посмішкою, а дзвінкоголосі й бешикетливі горобці, котрі затіяли бійку на підвіконні вашого робочого кабінету, наче ще раз засвідчують: прийшла весна!

Варіант 3

1. Від поданого простого речення утворити багатокompонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Життя любить терплячих.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокompонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Ось уже й сонце золотою пучкою постукало в моє вікно.

3. Утворити багатокомпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Знов і знов згадуються знамениті слова Франка про те, чим була російська література для людей його покоління, а що вже казати про наші часи, коли зв'язки наших літератур безмірно збагатилися, набрали нової суті, характеру ще більш творчого духовного обміну, творчого єднання (Олесь Гончар).

Варіант 4

1. Від поданого простого речення утворити багатокомпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Простір моря потемнів.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокомпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Шумлять гомінливі міста.

3. Утворити багатокомпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Змалку ми б хотіли б приквипити час, щоб швидше стати дорослими, на старості – уповільнити його, щоб не летіли літа, як стріла біля скроні, щоб можна було передумати все побачене й пережите (В. Яворівський).

Варіант 5

1. Від поданого простого речення утворити багатокомпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Справа виявилася цікавою.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокомпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Усе буває в серці людському.

3. Утворити багатокомпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Всього, видно, звідав мій друг на цих своїх дипломатських хлібах, ні гіркот, ні прикрощів йому не бракує, однак скарги від нього не почувеш, та й з вигляду не скажеш, що перед тобою людина, втомлена життям (Олесь Гончар).

Варіант 6

1. Від поданого простого речення утворити багатокомпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Прокинулися ніжні проліски.

2.Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Кудись пливе засніжена акація.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

В якійсь розшарпаній книжці я, наприклад, вчитав, як став дичавіти один чоловік, що покинув місто, і сподівався, що далі підуть пригоди, подібні до пригод Робінзона Крузо, але наступні сторінки глибоко ранили моє серце: крайньою межею здичавіння виявилось оселення того громадянина у степах (М. Стельмах).

Варіант 7

1.Від поданого простого речення утворити багатокomпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Мрійно в'ється бабине літо.

2.Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

В'ється пісні тихе плетиво.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

У Тернівщині нашої вулички глибокі, бо стільки ж по них поколінь перейшло, ті, що до нас тут жили колись, до самої глини повибивали землю своєю ходою; наче ровом ідеш, і колюча дереза, в'ючись по горбах, нависає з обох боків над тобою (Олесь Гончар).

Варіант 8

1.Від поданого простого речення утворити багатокomпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Серце не хоче марніти.

2.Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Три тополі у мене стоять під вікном.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

У селі для нього все було зрозумілим і простим, тут він знав кожного і кожний знав його, і коли він йшов селом у простеньких штанах і не зовсім чистій сорочечці, то на це ніхто не звертав уваги, бо всі знають, що він іде з роботи (Гр. Тютюнник).

Варіант 9

1. Від поданого простого речення утворити багатокomпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Мрія ставала дійсністю.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Біля учительської тупцювало кілька учнів.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Крізь розчинені вікна в переходах вливається свіже, насичене пахощами квітів повітря, в темному небі ще мерехтять, барвисто переливаються зорі, але далеко за Дніпром уже багряніє хмара, що повисла над самим обрієм (С. Скляренко).

Варіант 10

1. Від поданого простого речення утворити багатокomпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Промінь сонця заграв на віях.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Двійко трепетних рук затисли поясок од платтячка.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

З цієї хвилини все те, що він бачив навколо себе, чув і відчував, повнилось для нього новим змістом: йому ніби вставили нові очі, і він бачив тепер те, чого раніше не помічав, йому ніби підмінили душу, і відчував те, про що раніше не здогадувався (Гр. Тютюнник).

Варіант 11

1. Від поданого простого речення утворити багатокomпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Жаль мені незібраних плодів.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Ми з тобою ще будемо багаті.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Подивившись в таку пору на небо мальоване, закидане по самі вінця лебединими хмарами, крізь які пробивається голубінь, поглянеш на землю милу, свіжо-свіжо зав'яну м'яким, із сонячною росою снігом, що подзвонює першими блакитними

струмками, - і не знаєш, де починається і де закінчується білий нерозв'язний всесвіт і де ти знаходишся в ньому (М. Стельмах).

Варіант 12

1. Від поданого простого речення утворити багатокomпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Пливла у далеч біла павутина.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Пізнати себе – нелегка школа.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Коли б хто задумав ставити фільм-засторогу про те, що може чекати планету завтра, змалювати картину, як задихається вона від власної промислової надпотужності, від різних ядучих випарів та нечистот, - то тут для такого фільму вистачило б натури вдосталь (Олесь Гончар).

Варіант 13

1. Від поданого простого речення утворити багатокomпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Дівчина в незрозумілій тривозі чекала його.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Розмову продовжувати стало зайвим.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Лиш на тічку, де колись молотили, вибивали соняшники, лушили квасолу, де не було жодної грудочки землі, якої б він не роздав босою п'ятою, і жодної спички, якої б не загнав у дитинстві, - лише там проглядали крізь густий спориш латочки голої, свійської землі (Гр. Тютюнник).

Варіант 14

1. Від поданого простого речення утворити багатокomпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Під осінніми високими зорями затихають оселі.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Половина уроку минула спокійно.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Коли вслухаюся в печальний хід годинника хвилиною нічною, коли дивлюся на прив'ялий цвіт, на кучері, що світять сивиною, на голі дерева, що для отар давали влітку тінь і прохолоду, на зелень врун, що зв'яже їх жниввар в снопи й складе в копу сивобороду, я думаю з тривогою про те, що молодість твоя минула, друже (Д. Павличко).

Варіант 15

1. Від поданого простого речення утворити багатокomпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Любов – це солодкий дар.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Щось в русявім хлоп'яті є знайоме.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Упродовж того літа, поки тривав обмін листами, наповненими словами високими й пустими водночас, син Долгорукого Гліб не давав спокою Ізяславовому синові Мстиславу, який сидів князем у Переяславі, бо відомо було Глібові, що переяславці не хочуть Ізяславовича, а хочуть його (П. Загребельний).

Варіант 16

1. Від поданого простого речення утворити багатокomпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Розквітло нове життя.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Вдихати вітер рідної землі – найвище щастя.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Єдиною втіхою була надія, що десь попереду за одним із тих безкінечних поворотів, якими гадючилася ріка, між стрімкими скелястими берегами з'явиться нарешті затишна лагуна, де можна буде причалити човен, розвести вогнище, просушити одяг (В. Трубай).

Варіант 17

1. Від поданого простого речення утворити багатокomпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Давнє горе не так болить.

2.Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Кожна з сестер несла свої думи.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Восени, коли стерні буде поорано і ми пустимо коров уже по балках, по капустащах, де самі качани після зрізаної капусти стирчать і де нам тирлувати корів до самих заморозків, гріючи вранці босі ноження в на гарячому попелі вогнища або в теплих коров'ячих кізяхах, осені тієї, коли невтомні наші матері, не боячись застуди, з холодного ставка тягатимуть важкі вимоклі прядива, щоб наткати із них взимку полотен, - побачимо одного дня на узгір'ї Надьку Винниківну, що за руку вестиме свою маленьку Настю-Анастасію до школи (Олесь Гончар).

Варіант 18

1.Від поданого простого речення утворити багатокomпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Посміхається крізь сльози осінь.

2.Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Отари сірих хмар лежать безрушно й сонно.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Коли ж приходив Онисько, чоловіки співали вдвох, виводячи чогось старовинного, що неодмінно будить у похилих селян рясні спогади про роменські рушники в кутку на образах, завзяту різдвяну бійку посеред річки, дівочі сорочки, тісенько вишиті на рукавах чорним або калиновим хрестиком, та гнучкі вербові кладки через рови з весняною водою, що їй досі ділять старе українське село на кутки й прикутки (Гр. Тютюнник).

Варіант 19

1.Від поданого простого речення утворити багатокomпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Пригадалася поїздка до Львова.

2.Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокomпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Поетові з його творчих висот відкривалися різні часи і народи.

3. Утворити багатокomпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Це був один з тих моментів, коли солдатіві раптом чогось нібито забракне, коли серце йому безпричинно защемить, коли несподівано відчуєш, як ти далеко зайшов, як тобі важко повернутися назад, яка холоднеча відстані відділяє

тебе від рідного краю (Олесь Гончар).

Варіант 20

1. Від поданого простого речення утворити багатокомпонентні безсполучникові речення з однотипними (1) та неоднотипними (1) частинами:

Хотілося обійняти увесь світ.

2. Доповнити просте речення так, щоб утворилося багатокомпонентне складне речення з різними видами зв'язку (змішаного типу). Подати схему.

Ти поглянь в мої очі, поглянь...

3. Утворити багатокомпонентне підрядне речення з послідовною та супідрядністю патріотичного змісту. Подати схему.

4. Виконати синтаксичний аналіз речення:

Наступила та передвечірня пора, коли повітря стає джерельно-прозорим і навіть якісь не помітні досі тоненькі дубчики, що там і сям стриміли у заплавах, набрали соковитих контурів і непорушно відбилися на воді, створюючи враження бездонної глибочини (Гр. Тютюнник).

САМОСТІЙНА РОБОТА

Тема № 1: НОВІТНІ ЯВИЩА І ТЕНДЕНЦІЇ В СУЧАСНОМУ СИНТАКСИСІ

(із досвіду вітчизняних і зарубіжних наукових шкіл):

бібліографічний аспект

II. Завдання для практичного виконання:

Вивчіть досвід вітчизняних і зарубіжних *наукових шкіл*, які опікуються проблемами синтаксичної науки, ознайомтеся з найновішими (починаючи з 2010 року) публікаціями з синтаксису складного речення й укладіть *бібліографію* (монографії, статті, тези тощо) до обраної теми (до 20 джерел; тема – згідно з нумерацією в академічному журналі групи). Виконане завдання подайте старості в електронному форматі, зазначивши прізвище виконавця й тему.

Теми для дослідження

1. Поняття про багатокomпонентні складні речення.
2. Безсполучникові багатокomпонентні речення. Їх типи.
3. Складносурядні багатокomпонентні речення. Їх типи.
4. Складнопідрядні багатокomпонентні речення з супідрядним зв'язком.
5. Складнопідрядні багатокomпонентні речення з послідовною підрядністю.
6. Складнопідрядні багатокomпонентні речення змішаного типу (з супідрядністю й послідовним зв'язком).
7. Складні синтаксичні конструкції з сурядністю і підрядністю.
8. Складні синтаксичні конструкції з сурядним і безсполучниковим зв'язком.
9. Складні синтаксичні конструкції з підрядним і безсполучниковим зв'язком.
10. Складні синтаксичні конструкції з сурядним, підрядним і безсполучниковим зв'язком.
11. Поняття про складне синтаксичне ціле: засоби зв'язку, структурні типи.
12. Текст як лінгвістична категорія.
13. Період як складна синтаксична конструкція: основні ознаки, особливості змісту та будови. Різновиди періодів: незамкнений, обірваний, обрамлений.
14. Конструкції з чужим мовленням. Пряма і непряма мова. Невласне пряма мова. Діалог і цитата.
15. Принципи української пунктуації. Функції розділових знаків. Система розділових знаків.

Тема № 2: ПУНКТУАЦІЯ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Поняття про пунктуацію. Принципи української пунктуації.
2. Функції розділових знаків.
3. Система розділових знаків:
 - Розділові знаки в кінці речення.
 - Розділові знаки в простому неускладненому реченні.

- Розділові знаки в простому реченні, ускладненому однорідними членами.
- Розділові знаки в простому реченні, ускладненому відокремленими додатками і обставинами.
- Розділові знаки в простому реченні, ускладненому відокремленими означеннями.
- Розділові знаки при звертаннях, вставних словах і реченнях.
- Розділові знаки в складносурядному і складнопідрядному реченні.
- Розділові знаки в безсполучниковому складному реченні.
- Розділові знаки в реченнях з прямою мовою, з діалогами та цитатами.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте пунктуаційний аналіз трьох обраних Вами *медіатекстів* з питань освіти: 1) репортаж; 2) учительський блог; 3) документальне розслідування (за потреби – інший жанр за домовленістю з викладачем).

Працюючи з *медіатекстами* з питань освіти, звертайте увагу на такі аспекти:

2. Проведіть інтерв'ю-опитування в студентів першого курсу на тему: «Що Ви чули про зміни в освіті?». Запишіть у вигляді діалогу або прямої/непрямої мови, поясніть вживання розділових знаків.

Додаткова література

1. Колосова В. В. Розділові знаки в безсполучниковому складному реченні. Урок у 9 класі. *Вивчаємо українську мову і літературу*. 2007. № 25. Вересень. С. 14-18.

2. Кравченко О. Урок формування пунктуаційних умінь і навичок у процесі вивчення безсполучникового складного речення. *Українська мова та література в школі*. 2000. № 4 . С. 44-45.
3. Лаврінець О. «Спільні слова» в складносурядному реченні. *Дивослово*. 2002. № 2. С. 21-23.
4. Сергієнко В. Двокрапка й тире в безсполучникових складних реченнях. *Дивослово*. 2003. № 11. С. 35-40.
5. Український правопис. Київ: Наук. думка, 2019.
6. Ющук І. Вживання розділових знаків при збігові їх. *Дивослово*. 2005. № 6. С. 10.

Тема № 3: СИНТАКСИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЧЕНЬ

Завдання для практичного виконання:

Виконайте синтаксичний аналіз:

- 1) 10 багатокомпонентних складних речень;
- 2) 10 складних синтаксичних конструкцій;
- 3) 5 складних синтаксичних цілих

із самостійно обраних *медіатекстів* (ТБ, радіо, соціальні мережі, інтернет-медіа, друковані медіа, реклама, PR), *присвячених питанням освіти*. Під час синтаксичного аналізу подавайте посилання на медіатекст.

Зверніть увагу: *факти чи судження* переважають в освітніх медіатекстах. Користуйтеся схемою «*Факти vs Судження*».

Якщо Ви виявили *неправдиву інформацію* в освітніх медіатекстах, з'ясуйте, з якою метою це зроблено: пародія; емоційний тиск; скомпрометувати; упередженість; вигода; вплив; пропаганда тощо.

ФАКТ VS СУДЖЕННЯ

Факт	Судження
Цифри, дати, події, статистика, докази, досягнення тощо	Чиїсь думки, розмисли, припущення, міркування або відчуття, надії, сподівання з приводу чогось
Об'єктивний – має місце сам по собі	Суб'єктивне – передає точку зору людини
Можна довести	Не можна довести
Можна перевірити	Не можна перевірити
Є незмінним після того, як відбувся	Може змінюватися в залежності від настрою, мети або кількості нових фактів, на основі яких створено
Можуть бути основою для судження	Можуть базуватися або не базуватися на фактах
Для його повідомлення часто використовуються дієслова: є (було, буде), показувати, демонструвати, відкривати, доводити	Для його повідомлення часто використовуються дієслова: думати, вважати, припускати, відчувати, сподіватися, висловлювати (погляди) тощо
Зазвичай сприймається сам по собі, незалежно від того, хто його повідомив	Зазвичай сприймається невідривно від людини, яка його повідомляє
В медіа зазвичай подаються в рубриках: «Новини», «Події», «Розслідування»	В медіа зазвичай подаються в рубриках: «Думка», «Редакторська колонка»
Розрізняють: <ul style="list-style-type: none"> 1) Доведені факти 2) Факти, які треба перевірити 3) Неправда, представлена як факт (фейк) 	Розрізняють: <ul style="list-style-type: none"> 1) Думку – судження базоване на фактах 2) Погляд, або переконання – судження, засноване на вірі, моралі або цінностях 3) Упередження – думка на підставі недостатніх або не повністю досліджених доказів

Тема № 4: **ОНЛАЙН-КУРС З МЕДІАГРАМОТНОСТІ**
VERIFIED

Завдання для практичного виконання:

1) Пройдіть безкоштовний онлайн-курс з медіаграмотності **VERIFIED**, щоб дізнатися:

- як орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі;
- як розпізнавати дезінформацію та пропаганду;
- яким медіа довіряти;
- чому ми витрачаємо близько 5 років на соціальні мережі;
- як працює наш мозок та чому нами легко маніпулювати;
- як захистити себе і близьких людей від маніпуляцій.

Отримайте сертифікат і представте його.

2) Напишіть відгук про онлайн-курс з медіаграмотності **VERIFIED**, використовуючи багатокомпонентні конструкції різного типу, ССК та ССЦ (зазначені синтаксичні одиниці позначте в тексті відгуку).

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

Синтаксис складного речення

1. Проблеми дослідження складного речення.
2. Поняття про складне речення як семантико-синтаксичну та інтонаційну єдність.
3. Основні принципи класифікації складних речень. Типи складних речень.
4. Основні засоби вираження відношень між частинами складного речення.
5. Семантико-синтаксичні відношення між частинами складного речення.
6. Перехідні випадки між сурядністю і підрядністю.
7. Загальна характеристика і структура складносурядного речення.
8. Синтаксичні відношення між компонентами складносурядного речення: єднальні, зіставно-протиставні, розділові, приєднувальні, градаційні, пояснювальні.
9. Основні семантичні типи складносурядних речень.
10. Загальна характеристика складнопідрядного речення.
11. Принципи класифікації складнопідрядних речень.
12. Структурно-семантичні типи складнопідрядних речень.
13. Складнопідрядні означальні речення: власне-означальні (якісно-означальні, видільно-означальні, займенниково-співвідносні); означально-поширювальні.
14. Складнопідрядні з'ясувальні речення.
15. Поняття про складнопідрядні речення розчленованої структури. Розряди розчленованих складнопідрядних речень.
16. Складнопідрядні речення часу. Типи часових відношень.
17. Складнопідрядні умовні речення. Реальні та ірреальні умовні відношення.
18. Складнопідрядні речення причини. Власне-причинові і невластиво-причинові значення.
19. Складнопідрядні допустові речення. Власне-допустові і невластиво-допустові відношення.
20. Складнопідрядні речення мети.
21. Складнопідрядні наслідкові речення. Форми парадигм наслідкових речень.
22. Складнопідрядні речення місця.
23. Розрізнення складнопідрядних речень способу, міри і ступеня дії.
24. Складнопідрядні порівняльні речення. Вірогідне і невірогідне порівняння. Розрізнення порівняльних речень і порівняльних зворотів.
25. Складнопідрядні зіставляювальні речення. Відношення невідповідності і відповідності.
26. Складнопідрядні супровідні /приєднувальні/ речення.

27. Поняття про безсполучникове складне речення: погляди мовознавців на безсполучниковий зв'язок; класифікація, інтонація та інші засоби зв'язку компонентів безсполучникових речень.
28. Безсполучникові речення з однотипними частинами: перелічувальні, зіставні та протиставні відношення.
29. Безсполучникові речення з різнотипними частинами: з'ясувальні, часові, причинові, умовні, наслідкові, допустові, цільові, пояснювальні відношення та відношення міри, ступеня обґрунтування.
30. Поняття про багатокomпонентні складні речення.
31. Безсполучникові багатокomпонентні речення. Їх типи.
32. Складносурядні багатокomпонентні речення. Їх типи.
33. Складнопідрядні багатокomпонентні речення з супідрядним зв'язком.
34. Складнопідрядні багатокomпонентні речення з послідовною підрядністю та конструкції змішаного типу.
35. Складні синтаксичні конструкції з сурядністю і підрядністю.
36. Складні синтаксичні конструкції з сурядним і безсполучниковим зв'язком.
37. Складні синтаксичні конструкції з підрядним і безсполучниковим зв'язком.
38. Складні синтаксичні конструкції з сурядним, підрядним і безсполучниковим зв'язком.
39. Поняття про складне синтаксичне ціле: засоби зв'язку, структурні типи.
40. Період як складна синтаксична конструкція: основні ознаки, особливості змісту та будови. Різновиди періодів: незамкнений, обірваний, обрамлений.
41. Конструкції з чужим мовленням. Пряма і непряма мова. Невласне пряма мова. Діалог і цитата.
42. Поняття про пунктуацію. Принципи української пунктуації. Функції розділових знаків. Система розділових знаків.

СХЕМИ Й ЗРАЗКИ СИНТАКСИЧНОГО АНАЛІЗУ

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

1. З'ясувати граматичні центри та визначити межі предикативних частин.
2. З'ясувати тип речення за характером синтаксичного зв'язку та визначити кількість предикативних частин.
3. Визначити тип речення за структурою (відкрита чи замкнена).
4. Визначити: елементарне чи неелементарне складносурядне речення.
5. З'ясувати тип речення за характером семантико-синтаксичних відношень (єднальні, зіставно-протиставні, розділові, приєднувальні, пояснювальні).
6. Визначити засоби зв'язку між предикативними частинами: сполучник (подати його повний аналіз); інтонація; порядок частин (вільний чи твердий);

видові, часові та способові форми дієслів-присудків; лексичні елементи; спільні другорядні члени тощо.

7. Визначити тип речення за метою висловлювання (розповідне, питальне чи спонукальне) та емоційним забарвленням (окличне чи неокличне).

8. Подати структурну схему речення.

Зразок аналізу складносурядного речення

Вчора трава зеленіла, а кульбабок не було... (К. Перелісна).

1. У першій предикативній частині «вчора трава зеленіла» предикативний центр – «трава зеленіла»; у другій предикативній частині «кульбабок не було» предикативний центр – «не було».

2. Речення складносурядне, складається з двох предикативних частин.

3. Закрита структура.

4. Елементарне складносурядне речення.

5. Протиставні семантико-синтаксичні відношення.

6. Засоби зв'язку: протиставний сполучник *а*, протиставна інтонація, твердий порядок частин, присудки в минулому часі.

7. Речення розповідне, неокличне.

8. Схема

, а .

СКЛАДНОПІРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

1. З'ясувати граматичні центри та визначити межі предикативних частин.

2. З'ясувати тип речення за характером синтаксичного зв'язку та визначити кількість предикативних частин.

3. Визначити головну і залежну частини; місце залежної частини стосовно головної.

4. З'ясувати тип речення за структурою (розчленована чи нерозчленована); у розчленованих структурах з'ясувати, до чого відноситься залежна частина.

5. Визначити засіб зв'язку головної та підрядної предикативних частин (сполучники, сполучні слова; подати їх повний аналіз); з'ясувати, чи є співвідносне слово в головній частині.

6. З'ясувати структурно-семантичний тип складнопірядного речення (складнопірядне означальне, з'ясувальне чи обставинне часу, місця, мети, умови, допустове, причини тощо).

7. Визначити тип речення за метою висловлювання (розповідне, питальне чи спонукальне) та емоційним забарвленням (окличне чи неокличне).

8. Подати структурну схему речення.

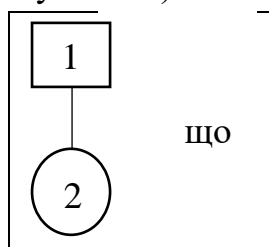
Зразок аналізу складнопірядного речення

Я знаю, що печаль мине, розтане хмаркою з туману (В. Крищенко).

1. У першій предикативній частині «я знаю» предикативний центр – «я знаю»; у другій предикативній частині «печаль мине, розтане хмаркою з туману» предикативний центр – «печаль мине, розтане».
2. Речення складнопідрядне, складається з двох предикативних частин.
3. Перша предикативна частина – головна; друга – залежна, знаходиться в постпозиції.
4. Нерозчленована структура.
5. Засоби зв'язку: асемантичний з'ясувальний сполучник *що*, пояснювальна інтонація, твердий порядок частин.
6. Складнопідрядне з'ясувальне.
7. Речення розповідне, неокличне.

БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ РЕЧЕННЯ

1. З'ясувати граматичні центри та визначити межі предикативних частин.
2. З'ясувати тип речення за характером синтаксичного зв'язку та визначити кількість предикативних частин.
3. Визначити: відкрита чи закрита структура.
4. З'ясувати: гнучка (транспозитивна) чи негнучка структура.
5. Визначити: з однотипними чи різнотипними частинами.
6. З'ясувати тип структури за характером семантико-синтаксичних відношень (перелічувальні, зіставлявальні, протиставні, умовні, допустові, часові, означальні, з'ясувальні, наслідкові, міри і ступеня, обґрунтування, цільові, пояснювальні тощо).
7. Назвати засоби зв'язку предикативних частин (інтонація, семантичне співвідношення частин, паралелізм видо-часових форм дієслів-присудків, контактні слова, анафоричні елементи, неповнота однієї з частин, спільний другорядний член речення, порядок розміщення частин тощо).
8. Визначити тип речення за метою висловлювання (розповідне, питальне чи спонукальне) та емоційним забарвленням (окличне чи неокличне).

9. Подати структурну схему речення.

Зразок аналізу безсполучникового речення

І відчула: доросле й маля, і вода, і трава, і земля – все любов'ю тобі промовля (А. Малишко).

1. У першій предикативній частині «і відчула» предикативний центр – «відчула»; у другій предикативній частині «доросле й маля, і вода, і трава, і земля

– все любов'ю тобі промовля» предикативний центр – «доросле, маля, вода, трава, земля, все промовля».

2. Речення безсполучникове, складається з двох предикативних частин.

3. Закрита структура.

4. Негнучка структура.

5. З різнотипними частинами.

6. З'ясувальні семантико-синтаксичні відношення.

7. Засоби зв'язку: пояснювальна інтонація, неповнота першої предикативної частини, твердий порядок частин.

8. Речення розповідне, неокличне.

9.

: .

БАГАТОКОМПОНЕНТНІ БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ І СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

1. З'ясувати граматичні центри і межі предикативних одиниць.

2. З'ясувати тип речення за характером основного синтаксичного зв'язку і кількістю предикативних частин.

3. Визначити тип речення за характером об'єднання предикативних частин (з однотипними, різнотипними чи з одночасною однотипністю і різнотипністю).

4. З'ясувати характер відношень між компонентами (перелічувальні, зіставні, протиставні) і засоби зв'язку предикативних частин (для речень з однотипними частинами).

5. Визначити кількість рівнів членування і проаналізувати кожен рівень: характер відношень між компонентами, кількість предикативних частин, засоби зв'язку (для речень з різнотипними частинами та речень з одночасною різнотипністю і однотипністю).

6. З'ясувати тип речення за метою висловлювання та емоційним забарвленням.

7. Подати структурну схему речення.

Зразки аналізів багатокomпонентних безсполучникового і складносурядного речень

Пташки замовкли, трави стихли, лише берези сколихнулись, лише вітер листям золотим од дерева до дерева почав шпурляти, кружляючи червоне (П. Тичина).

1. У першій предикативній частині «пташки замовкли» предикативний центр – «пташки замовкли»; у другій предикативній частині «трави стихли» предикативний центр – «трави стихли»; у третій предикативній частині «лише берези сколихнулись» предикативний центр – «берези сколихнулись»; у четвертій предикативній частині «лише вітер листям золотим од дерева до дерева почав шпурляти, кружляючи червоне» предикативний центр – «вітер почав шпурляти».

2. Багатокомпонентне безсполучникове речення; складається з чотирьох предикативних частин.

3. З однотипними предикативними частинами.

4. Темпоральні семантико-синтаксичні відношення (одночасності); засоби зв'язку: перелічувальна інтонація, присудки в минулому часі.

5. –

6. Речення розповідне, неокличне.

7.

1

 ,

2

 ,

3

 ,

4

 .

І щось відмирає, і час заколисує рани, і все ж таки щось не вмира (Б. Олійник).

1. У першій предикативній частині «і щось відмирає» предикативний центр – «щось відмирає»; у другій предикативній частині «і час заколисує рани» предикативний центр – «час заколисує»; у третій предикативній частині «і все ж таки щось не вмира» предикативний центр – «щось не вмира».

2. Багатокомпонентне складносурядне речення; складається з трьох предикативних частин.

3. З однотипними предикативними частинами.

4. Темпоральні семантико-синтаксичні відношення (послідовності); засоби зв'язку: перелічувальна інтонація, єднальний повторювальний сполучник «і», присудки в теперішньому часі.

5. –

6. Речення розповідне, неокличне.

7.

1

 , і

2

 , і

3

 .

БАГАТОКОМПОНЕНТНЕ СКЛАДНОПІДРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

1. З'ясувати граматичні центри і межі предикативних одиниць.

2. Визначити тип речення за характером основного синтаксичного зв'язку і кількістю предикативних частин.

3. З'ясувати головну і підрядні частини.

4. Визначити тип підрядності за характером відношень між складовими частинами:

– послідовна підрядність (з'ясувати ступінь підрядності: двоступенева, триступенева тощо);

– супідрядність: однорідна чи неоднорідна;

– змішаний тип підрядності: однорідна і неоднорідна підрядність; послідовна підрядність і однорідна супідрядність; послідовна підрядність і неоднорідна супідрядність.

5. З'ясувати тип підрядних частин і засоби зв'язку.

6. Визначити тип речення за метою висловлювання (розповідне, питальне чи спонукальне) та емоційним забарвленням (окличне чи неокличне).
7. Подати структурну схему речення.

Зразок аналізу багатокomпонентного складнопідрядного речення

Молися Богу за Україну, молися, сину мій, щоб підняв її з руїни, щоб дав він волю їй, щоб сонце правди і свободи над нею сяло день і ніч, щоб всякі свари і незгоди повік втікли від неї пріч! (С. Бердяєв).

1. У першій предикативній частині «молися Богу за Україну, молися, сину мій» предикативний центр – «молися, молися Богу»; у другій предикативній частині «щоб підняв її з руїни» предикативний центр – «підняв»; у третій предикативній частині «щоб дав він волю їй» предикативний центр – «він дав волю»; у четвертій предикативній частині «щоб сонце правди і свободи над нею сяло день і ніч» предикативний центр – «сонце сяло»; у п'ятій предикативній частині «щоб всякі свари і незгоди повік втікли від неї пріч» предикативний центр – «свари і незгоди втікли».

2. Багатокomпонентне складнопідрядне речення; складається з п'яти предикативних частин.

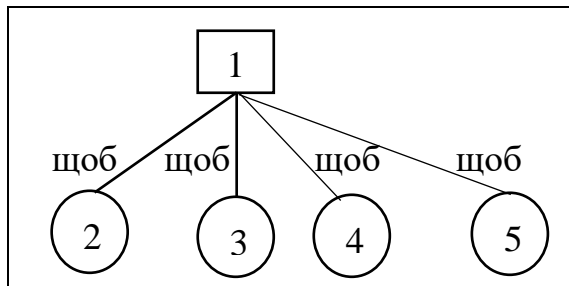
3. Перша предикативна частина – головна; друга, третя, четверта і п'ята – підрядні.

4. Однорідна супідрядність.

5. Усі підрядні частини – мети; поєднуються з головною частиною за допомогою асемантичного сполучника «щоб».

6. Речення спонукальне, окличне.

7.

СКЛАДНА СИНТАКСИЧНА КОНСТРУКЦІЯ

1. З'ясувати граматичні центри і межі предикативних одиниць.
2. З'ясувати тип речення за кількістю предикативних одиниць і за типами зв'язку:
 - з сурядністю і підрядністю;
 - з сурядним і безсполучниковим зв'язком;
 - з підрядним і безсполучниковим зв'язком;
 - з сурядним, підрядним і безсполучниковим зв'язком.
3. Визначити кількість структурно-семантичних частин і рівнів членування, основний синтаксичний зв'язок.

4. Проаналізувати кожен рівень членування (характер структури, засоби зв'язку, відношення між компонентами).
5. Визначити тип речення за метою висловлювання (розповідне, питальне чи спонукальне) та емоційним забарвленням (окличне чи неокличне).
6. Подати структурну схему речення.

Зразок аналізу складної синтаксичної конструкції

Маленькі, гіллясті берізки, може, тільки вночі покрилися листям, і те листя було ще навіть не зеленим, якимось світло-багряним з ледве помітною жовтизною, таке тендітне, що так здавалося: от-от воно розтане, випарується під гарячим промінням сонця (Ю. Збанацький).

1. У першій предикативній частині «маленькі, гіллясті берізки, може, тільки вночі покрилися листям» предикативний центр – «берізки покрилися»; у другій предикативній частині «і те листя було ще навіть не зеленим, якимось світло-багряним з ледве помітною жовтизною, таке тендітне» предикативний центр – «листя було не зеленим, світло-багряним, тендітне»; у третій предикативній частині «що так здавалося» предикативний центр – «здавалося»; у четвертій предикативній частині «от-от воно розтане, випарується під гарячим промінням сонця» предикативний центр – «воно розтане, випарується».

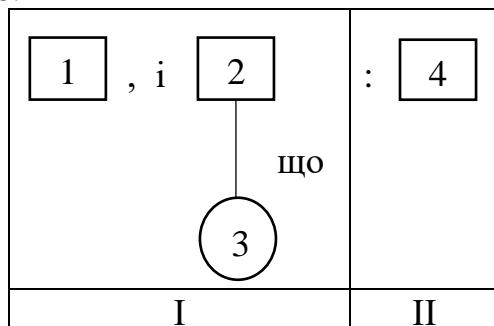
2. Складна синтаксична конструкція, яка складається з чотирьох предикативних частин з сурядним, підрядним і безсполучниковим зв'язком.

3. Дві структурно-сміслові частини; два рівні членування; основний синтаксичний зв'язок – безсполучниковий.

4. На першому рівні членування – складна синтаксична конструкція з сурядним і безсполучниковим зв'язком (перша, друга і четверта предикативні частини), засоби зв'язку – єднальний сполучник «і», перелічувальна й пояснювальна інтонація, лексичні повтори; на другому рівні членування – складнопідрядне означальне, засіб зв'язку – асемантичний сполучник «що», співвідносні вказівні слова «таке», «так». Відношення між частинами – перелічувальні, пояснювальні, означальні.

5. Речення розповідне, неокличне.

6.

СКЛАДНЕ СИНТАКСИЧНЕ ЦІЛЕ

1. З'ясувати межі складного синтаксичного цілого, кількість речень, що поєднуються в ньому.

2. Виконати композиційно-тематичне членування ССЦ: зачин, розгортання теми, кінцівка.
3. Визначити засоби зв'язку між компонентами ССЦ: лексичні, морфологічні, синтаксичні.
4. З'ясувати семантико-синтаксичні відношення між окремими реченнями ССЦ.
5. Визначити структурний тип ССЦ (з ланцюговим, паралельним чи комбінованим зв'язком).

Зразок аналізу складного синтаксичного цілого

Сергій брів посеред величезного кривого поля. Летіли над ним птахи. Сергій сміявся, беззвучно реготів, відчуваючи, що скинув із душі важкий, ніби камінь, страх. Ще запліталися ноги од тієї ваги, але йти вже було легше.

1. Складне синтаксичне ціле, що складається з чотирьох речень.
2. Перше речення – зачин, друге й третє – розгортання теми, четверте – кінцівка.
3. Лексичні засоби зв'язку: повтор «Сергій», синоніми «сміявся», «реготів», займенник «над ним»; морфологічні: минулий час присудків; синтаксичні: паралелізм першого й другого речень (прості, двоскладні, поширені, повні).
4. Семантико-синтаксичні відношення одночасності; у третьому складнопідрядному реченні з'ясувальні відношення між предикативними частинами, у четвертому складносурядному – протиставні.
5. Паралельний зв'язок.

ПЕРІОД

1. Визначити тип періоду за метою висловлювання, емоційно-експресивним забарвленням та характером вираження відношення до дійсності.
2. Виокремити частини періоду: засновок і висновок.
3. Указати, яку синтаксичну одиницю становить період: просте ускладнене речення, багатоконпонентне складне речення (з'ясувати різновид).
4. Визначити, якими синтаксичними одиницями є компоненти засновку: просте ускладнене речення, багатоконпонентне складне речення (з'ясувати різновид).
5. Визначити, за схемою якого речення побудовану висновкову частину: простого, простого ускладненого, складного (з'ясувати різновид), багатоконпонентного складного (з'ясувати різновид).
6. Указати тип синтаксичного зв'язку між компонентами періоду (засновком і висновком).
7. Назвати засоби зв'язку компонентів періоду.

Зразок аналізу періоду

Захвилювалися народи, і захитався Третій Рим, війнуло подихом свободи над рабством довговіковим, пора відродження, – доволі в покорі жити і ганьбі! (М. Луків).

1. Період становить спонукальне, окличне, стверджувальне речення.
2. «Захвилювалися народи, і захитався Третій Рим, війнуло подихом свободи над рабством довговіковим, пора відродження» – засновок; «доволі в покорі жити і ганьбі» – висновок.
3. Складна синтаксична конструкція з безсполучниковим і сурядним зв'язком.
4. Засновок – складна синтаксична конструкція з безсполучниковим і сурядним єднальним зв'язком.
5. Висновок – просте, односкладне, інфінітивне, поширене, спонукальне речення.
6. Між засновком і висновком – безсполучниковий зв'язок та типова пунктуація – кома й тире.
7. Компоненти періоду пов'язані цілісністю теми, семантико-синтаксичними відношеннями темпоральності (послідовності) й наслідку.

ТЕКСТ

1. З'ясувати за словниками значення термінів.
2. Визначити, з якою мікротемою (підтемою) і з якими частинами тексту пов'язаний заголовок тексту; які функції виконує заголовок.
3. З'ясувати головну думку тексту.
4. Підібрати заголовок до кожного ССЦ тексту.
5. Встановити, із скількох речень і яких за будовою (простих, складносурядних, складнопідрядних, безсполучникових, багатокomпонентних) складається кожне ССЦ. З'ясувати види зв'язку між реченнями в ССЦ. Виписати засоби зв'язку.
6. Встановити види зв'язку між ССЦ, виписати засоби зв'язку між ними.
7. Визначити лексичні засоби, які повторюються (виписати в тих формах, в яких вони використані в тексті).
8. Установити, чи є синтаксичні структури, які повторюються.
9. Поміркувати, чи можна виділити об'єднання ССЦ у тексті (фрагменти).

Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Вінтонів М. О. Актуальне членування речення і тексту: формальні та функційні вияви: монографія. Донецьк: Донецький нац. ун-т, 2013. 327 с.
2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. Київ: Пульсари, 2004. 400 с.
3. Дудик П. С. Синтаксис української мови. Київ: Академія, 2010. 384 с.
4. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. Донецьк: ДонДУ, 2001. 662 с.
5. Загнітко А. Теорія сучасного синтаксису: монографія. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Донецьк: ДонНУ, 2007. 294 с.
6. Загнітко А. П. Основи українського теоретичного синтаксису. Ч. І. Горлівка: ГДППМ, 2004. 227 с.
7. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту: теорія і практикум: навч.-метод. пос. Донецьк: ДонДУ, 2006. 289 с.
8. Караман С. О. Сучасна українська літературна мова: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Літера ЛДТ, 2011. 560 с.
9. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій: монографія. Вид. 2-ге, переробл. Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. 393 с.
10. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма: навч. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. 440 с.
11. Мойсієнко А. К. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис простого ускладненого речення. Київ: ППЯ. Січовик, 2006. 240 с.
12. Нагіна В., Олексенко В., Тихоша В. Сучасна українська літературна мова. Складне речення: посібник для студентів-філологів денної, заочної та екстернатної форм навчання. Херсон: Айлант, 2000. 148 с.
13. Ожоган В. М. Синтаксис української мови: навч. посіб. Київ: Освіта України, 2010. 332 с.
14. Попова І. С. Фундаментальні категорії метамови українського синтаксису (одиниця, зв'язок, модель): монографія. Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. 432 с.
15. Сучасна українська літературна мова / за ред. М. Я. Плющ. Київ: Вища школа, 2017. 414 с.
16. Сучасна українська літературна мова: синтаксис / за ред. О. Д. Пономарева. Київ: Либідь, 2001. 256 с.
17. Сучасна українська літературна мова: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / С.О. Караман, О.В. Караман, М.Я. Плющ [та ін.]; за ред. С.О. Карамана. Київ: Літера ЛДТ, 2011. 560 с.
18. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева та ін. Київ: Знання, 2010. 374 с.
19. Тихоша В., Олексенко В., Гайдученко Г., Нагіна В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис. Київ: Українське видавництво, 2009. 287 с.
20. Український правопис: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
21. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. Київ: Академія, 2004. 408с.

Додаткові:

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова: Синтаксис. Київ: Вища школа, 2005. 270 с.
2. Вихованець І. Р. Граматики української мови: Синтаксис. Київ: Либідь, 1993. 368 с.

3. Від звука до тексту: Аналіз мовних одиниць різних рівнів / за ред. А. А. Силки. Суми: Університетська книга, 2012. 348 с.
4. Греб М. М. Семантико-граматичні чинники формування зіставного відношення в складних конструкціях сучасної української мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 „Українська мова”. Харків, 2005. 20 с.
5. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць. Чернівці: Рута, 1999. 336 с.
6. Гуйванюк Н. В. Складні ускладнені речення (Теоретично-практичний блок): рекомендований МОН України як навчальний посібник для студ. вищих навч. Закл. Чернівці: Рута, 2003. 143 с.
7. Гуйванюк Н. В. Слово-Речення-Текст: вибрані праці. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. 664 с.
8. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХІ століття: функціональний і прагматичний аспекти: монографія. Вінниця Нова книга, 2010. С. 224–235.
9. Загнітко А. П. Український синтаксис (Науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс). Київ: ІЗМН, 1996. 652 с.
10. Іваницька Н. Л. Теоретичний синтаксис української мови. Вінниця ВДПУ, 2002. Ч. 1. 169 с.
11. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови. Вінниця: Поділля, 2003. 464 с.
12. Кучеренко І. К. Актуальні проблеми граматики. Львів: Світ, 2003. 228 с.
13. Масицька Т. Є. Типологія семантико-синтаксичних реченневих залежностей: монографія. Луцьк: ПВД: Твердиня, 2016. 416 с.
14. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма: навч. пос. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2013. 440 с.
15. Олійник О. Б., Шинкарук В. Д., Гребницький Г. М. Граматика української мови. Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2007. 544 с.
16. Пархонюк Л. М. Складне речення в українській мові. Тернопіль, 1998.
17. Плющ М. Я., Грипас О. Ю. Системна організація граматичної будови української мови. Таблиці. Схеми: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 264 с.
18. Попова І. С. Фундаментальні категорії метамови українського синтаксису (одиниця, зв'язок, модель): монографія. Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. 432 с.
19. Прокопчук Л. В. Синтаксис сучасної української мови (в таблицях і схемах). Вінниця: ООО «Планер», 2005. 99 с.
20. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
21. Українська мова: [енциклопедія] / редкол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
22. Шитик Л. Синхронічна перехідність синтаксичних одиниць в українській мові: монографія. Черкаси: Вид-єць Чабаненко Ю. А., 2014. 474 с.
23. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Київ: Літера, 2000. 688 с.
24. Ющук І. П. Українська мова. Київ: Либідь, 2003. 640 с.

Інформаційні ресурси

Електронний підручник з української мови (фонетика, лексика, морфеміка, словотвір, морфологія, синтаксис, стилістика). – URL: <http://www.mova.info/pidruchn.aspx>
Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с. – URL: http://www.ukrajnistika.edu.rs/preuzimanje/UKR_sintaksis.pdf

Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису: монографія. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Донецьк: ДонНУ. 2007. 294 с. – URL: http://www.ukrajinistika.edu.rs/preuzimanje/zagnitko_a_teorija_suchasnogo_sintaksisu.pdf

Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. Київ: Academia, 2004. 356 с. – URL: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/939/1/SUM.pdf>

Купрікова Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис: навчальний посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. Харків, 2015. 96 с. – URL: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/939/1/SUM.pdf>

Синтаксис української мови: навчально-методичний комплекс / укл. О. В. Дуденко. Умань, 2015. 208 с. – URL: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/3389/1/sintaxis_komplex_15.pdf

Бібліографія з синтаксису – URL: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/128817/Books_2010_2019_018-2013-1_27.pdf?sequenc

Електронна бібліотека Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка: <http://journalib.univ.kiev.ua/>

Словники он-лайн (100 видатних українців; Неправильно - правильно [Волощак М.]; Орфографічний словник української мови; Російсько-український словник сталих виразів; Словник синонімів української мови; Словник фразеологічних синонімів та ін.): <http://www.rozum.org.ua/>

Вільна бібліотека, підручники та навчальні посібники для завантаження: <http://freelib.in.ua/load/78-1-2>

Донецький лінгвістичний портал: <http://www.mova.dn.ua/>

Я розмовляю українською. Антисуржик: <http://www.arkas-proswita.iatp.org.ua/>

Українські онлайнні словники. Лінгвістичні мовні ресурси та розваги: <http://lingresua.tripod.com/>

Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua/>

"Мова інфо": <http://www.mova.info/>

Словники на mova.info: <http://www.mova.info/Page.aspx?l1=61>

Український лінгвістичний портал: <http://ulif.org.ua>

Великий тлумачний словник сучасної української мови онлайн: <http://www.slovnyk.net/>

Словник іншомовних слів: <http://www.pcdigest.net/ures/book/sis.shtml>

Лінгвістична література на linguists.narod.ru: <http://linguists.narod.ru/downloads1.html>

Он-лайн словники та он-лайн перекладачі: http://www.unika.in.ua/ua/dic_ua.php

Короткий словник лінгвістичних та перекладацьких термінів (Бик І.С.): <http://www.franko.lviv.ua/faculty/intrel/tpp/glossary.htm>

Бібліотека "Віртуальна Русь". Розділ "Мовознавство": http://ruthenia.info/text/lang/index_all.htm

Бібліотека "Ізборник". Наукові праці з мовознавства: <http://litopys.org.ua/links/inmovozn.htm>

Лінгвістичний форум: <http://lingvoforum.net/>

Сайт Лінгвістичного музею Київського національного університету імені Тараса Шевченка: <http://www.langs.com.ua/>

Електронна бібліотека Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка: <http://journalib.univ.kiev.ua/>

Науково-методичні праці В. В. Герман із синтаксису

1. Герман В. В. Словосполучення. Від звуку до тексту: Аналіз мовних одиниць різних рівнів. Суми: Університетська книга, 2012. С. 190-199.
2. Герман В. В. Культура української мови: навчальний посібник для студентів філологічних (гуманітарних) факультетів вищих навчальних закладів. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. С. 104-121.

3. Герман В. В. Словосполучення: дискусійні теорії сучасного синтаксису. *Українське мовознавство*. Харків: Цифра Прінт, 2012. Вип. 42/1. С. 73-78.
4. Герман В. В. Структурно-семантичні типи питальної модальності в новелах В. Стефаника. *Філологічні науки*. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2005. С. 14-17.
5. Герман В. В. Дискусійні теорії словосполучення. *Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень*: м-ли Міжнар. науково-практичної конференції 24-25 жовтня 2014 р. Львів: ЛОГОС, 2014. С. 46-49.
6. Герман В. В. Складне синтаксичне ціле: до питання теорії. *Філологічні науки*: зб. наук. праць. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2009. С. 27-34.
7. Герман В. В. Безсполучникові складні речення – репрезентанти фольклорного дискурсу. *Українське мовознавство*. Харків: Цифра Прінт, 2013. С. 152-159.
8. Неповне речення: проблемні питання синтаксису: науково-методичні розвідки студентів 3 курсу / за ред. В. В. Герман. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. 56 с.
9. Герман В. Синтаксис складного речення: практичний комплекс: навч.-метод. посіб. Суми: Вид-во Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 164 с.
10. Герман В. Синтаксис простого та простого ускладненого речень: практичний комплекс: навч.-метод. пос. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. 148 с.
11. Українська мова: збірник тестових диктантів / за ред. В. В. Герман, Н. П. Дейниченко. Суми: Сум ДПУ ім. А. А. Макаренка, 2007. 260 с.
12. Українська мова: збірник диктантів для студентів / за ред. В. В. Герман, Н. П. Дейниченко. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. 220 с.
13. Герман В. Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис: навч.-метод. посіб. Суми: Вид-во Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – 250 с.
14. Іван Франко – титан слова: націєтворчий, лінгвориторичний і синтаксичний виміри: монографія / авт. кол. В. Герман, Т. Дробна, Т. Ковган, Н. Харченко; за заг. ред. В. Герман. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 134 с.
15. Герман В. Харченко Н. Реалізація допустових семантико-синтаксичних відношень у складносурядних реченнях (на матеріалі наукових творів І. Франка). *Лінгвостилістичні студії*: наук. журн. / редкол.: С. К. Богдан (голов. ред.) та ін. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. Вип. 11. С. 24-33.